

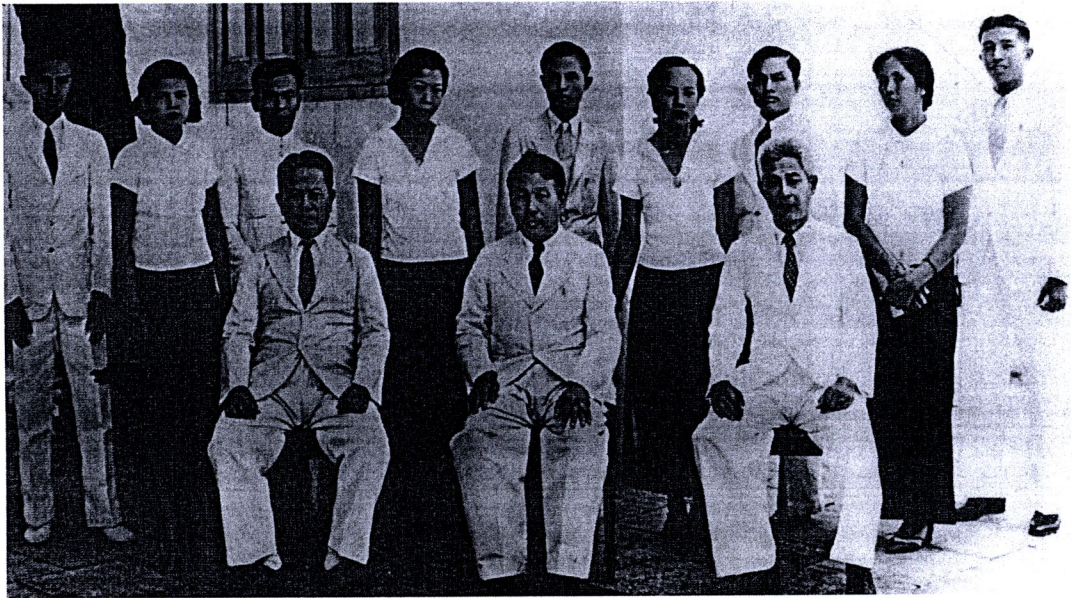
บทที่ 4

บทบาททางวัฒนธรรมของวงดนตรีไทยบ้านคูริยประณีต

นับแต่ยุคเริ่มก่อตั้งวงคูริยประณีต เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2441 จนถึงปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2553) เป็นเวลาถึง 112 ปี สมาชิกในตระกูลได้ผ่านร้อน ผ่านหนาว ผ่านวิกฤตการณ์ ทั้งความทุกข์ ความสุข ความสนุกสนาน ความโศกเศร้า และความภาคภูมิใจมากกว่า 5ชั่วอายุคน เรื่องราวต่าง ๆ มากมายที่เกิดขึ้นในบ้านนี้ ล้วนเป็นบันทึกประวัติศาสตร์ เล่มใหญ่ที่ทรงคุณค่ายิ่ง ทุกเหตุการณ์เกิดขึ้นจากผู้ทรงความรู้ ผู้มีฝีมืออันยอดเยี่ยม ทั้งประสบการณ์การบรรเลง การขับร้อง การแสดง การประชันวง เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ เป็นแบบอย่างอันน่าสนใจที่พึงจดจำ ตั้งแต่ยุคที่เจริญรุ่งเรืองมีความสุขถึงขีดสุด จนถึงยากจนข้นแค้น ซึ่งสุดจิตต์ คูริยประณีต (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 10 กันยายน 2549) เล่าถึงช่วงเวลาที่ครอบครัวประสบกับความทุกข์ยากว่า “ช่วงที่ดนตรีไทยตกต่ำที่สุด คือ ยุค จอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ห้ามไม่ให้มีการเล่นดนตรี ตอนนั้นหลายสำนักดนตรีไทย ต้องเลิกกิจการขายเครื่องดนตรีไปหลายวง แต่บ้านคูริยประณีตไม่เคยคิดแม้แต่จะขาย สมบัติกิน ยังต่อสู้ยันหยัดถึงจะอดมือกินมือก็ยอม มีปลาทุ 1 ตัว ต้องแบ่งกันระหว่างพี่น้อง ไข่ต้มต้องแบ่งกินกันคนละเสี้ยว ช่วงนั้นลำบากมาก”

ประเทศไทยในสมัยที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั้น ได้มีการจัดระเบียบการดำเนินชีวิตของคนไทยให้เป็นแบบอารยประเทศ โดยประกาศ รัฐนิยมฉบับต่าง ๆ และสั่งห้ามประชาชนกินหมากโดยเด็ดขาด ให้ผู้หญิงเลิกนุ่งโจงกระเบน เปลี่ยนมานุ่งผ้าถุงแทน ให้ใส่หมวก สวมรองเท้า โดยมีคำขวัญในสมัยนั้นว่า มาลान่าไทยสู่มหาอำนาจ ผู้หญิงคนไหนไม่ใส่หมวกก็จะถูกตำรวจจับและปรับ (นิจ อักษรา, 2554, หน้า 15) มีการเปลี่ยนแปลงประเพณีและวัฒนธรรมบางอย่าง เพื่อให้ทันสมัยและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เช่น วัฒนธรรมดนตรีไทย หากผู้ใดประสงค์จะทำการแสดงต้องขออนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษร และผู้ที่แสดงได้ ต้องมีบัตรศิลปินที่รัฐบาลเป็นผู้ออกให้

พจนา ศุริยพันธุ์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 14 ตุลาคม 2553) ได้เล่าเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า “นับเป็นความเจ็บช้ำน้ำใจ แม้เราจะรู้ว่าเป็นญาติกันกับท่าน แต่ก็ไม่เคยไปขอความช่วยเหลือ และเข้าใจในจุดประสงค์ของท่าน แต่ก็ทำให้วงศ์คนตรีเล็ก ๆ ที่ยังไม่เป็นปึกแผ่นหลายวงในยุคนั้นต้องล่มสลายไป บ้านเราโชคดีที่ลุงโชติ ลุงชั้น ลุงชั้น ป้าเช่อม และคุณแม่ รับราชการอยู่ในกรมศิลปากร จึงเป็นฐานกำลังสำคัญในการพยุงให้ วงศุริยประณีตอยู่รอด เพราะจะขออะไรก็พอทำได้บ้าง”

ภาพ 52 นักร้องและนักดนตรีกรมศิลปากร เมื่อปี พ.ศ. 2480 (แถวขึ้นจากซ้าย)
 ชั้น ศุริยประณีต แซ่มซ้อย ศุริยพันธุ์ เทียบ คงลายทอง ดารา นาวิเสถียร ชั้น ศุริยประณีต
 บรรจง ไตวิสุทธิ์ นายสนิท อุษา สุกันธมาลัย โชติ ศุริยประณีต (แถวนั่งจากซ้าย)
 พระพาทย์บรรเลงมรณ (พิมพ์ วาทิน) หลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)
 หลวงเสียงเสนาะกรรม (พัน มุกตวาทย์) (ถ่ายภาพที่กรมมหรสพ ประตูดิน วังหลวง)
 ที่มา. จาก หนังสืออนุสรณ์งานฌาปนกิจศพ คุณแม่ทัพ คุณครูอุษา (ทัพ) สุกันธมาลัย
 (หน้า 13), โดย พูนพิศ อมาตยกุล, 2529, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.

แม้ว่าดนตรีไทยดุริยประณีตจะเผชิญกับปัญหานานัปการ แต่ไม่เคยละทิ้งความเป็นบ้านแห่งศิลปะ ศิลปินยังคงมีบทบาทในการสร้างสรรค์ผลงานและกิจกรรมทางวัฒนธรรม อันทรงคุณค่า ทั้งเพื่อตนเองและสังคมตลอดเรื่อยมาถึงปัจจุบัน และทุกบทบาทนั้น ได้ก่อคุณประโยชน์มากมายต่อวงการศิลปกรรมไทยอย่างสมบูรณ์

บทบาทในการสร้างสรรค์ผลงานทางวัฒนธรรม

บทบาทในการสร้างสรรค์ผลงานทางวัฒนธรรม แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

การผลิตเครื่องดนตรีไทย

บ้านดุริยประณีตเป็นแห่งแรกของประเทศไทยที่ผลิตเครื่องดนตรีไทยขายโดยสมาชิกของครอบครัว ด้วยวิสัยทัศน์ของแม่แถม ภรรยาผู้ทุกข์-คู่ยากของครูสุขที่เล็งเห็นว่ารายได้จากงานราชการที่สามปีปฏิบัติอยู่นั้นไม่พอสำหรับเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว จึงขอให้ลาออกมาประกอบอาชีพส่วนตัวเพื่อหาเลี้ยงดูบุตร-ธิดาที่มีหลายคนและกำลังเจริญเติบโตขึ้นทุกวัน ประกอบกับครูสุขเป็นผู้ที่มีฝีมือในการ-เทียบเสียงและประดิษฐ์เครื่องดนตรีได้อย่างดีเยี่ยม บ้านดุริยประณีตจึงเป็นโรงงานผลิตสินค้าที่มีคนเข้ามาสั่งซื้อ-สั่งผลิตกันทุกวัน จากนั้นดนตรีทั่วสารทิศ ทำให้ผลิตสินค้าแทบไม่ทัน ทั้งในพระนครและต่างจังหวัดต่างก็มาเข้าคิวรอสั่งซื้อ สั่งสร้าง และรับของกันตลอดเวลา บางคนก็มาซื้อเครื่องพร้อมกับมาเรียนด้วยก็มี ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ฐานะของครอบครัวดีขึ้น และมั่นคงตั้งแต่นั้นมา จนมาแย่งเมื่อครั้งสงครามโลกครั้งที่ 2 ต้องอพยพย้ายครอบครัวไปอาศัยอยู่กับญาติที่บ้านกบเจา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และในสมัยการเปลี่ยนแปลงระบบต่าง ๆ ของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม

ช่างที่ประกอบเครื่องดนตรีจนสร้างชื่อเสียงให้กับบ้านดุริยประณีต คือ เจ็กฝน กับเจ็กสะ (เจ็กเฮง) ทั้งสองเป็นชาวจีนที่มีฝีมือดีเยี่ยมในสมัยนั้น ได้เรียนรู้รูปแบบของศิลปะไทย และแกะสลักเข้ารูปได้อย่างงดงาม โดยเฉพาะการต่อไม้ที่สนิทแนบเนียน ถือว่าเป็นช่างที่มีฝีมือละเอียดมาก ในสมัยนั้นจึงไม่มีใคร ไม่รู้จักช่างชาวจีนทั้ง 2 คนนี้

และถือได้ว่าเป็นต้นแบบของการประดิษฐ์เครื่องดนตรีไทยให้แก่ร้านค้าชั้นนำที่ผลิตขายกันอยู่ในปัจจุบัน เช่น ร้านสมชัยการดนตรีของคุณสมชัย ชำพาลี แฉวพรานนก เป็นต้น

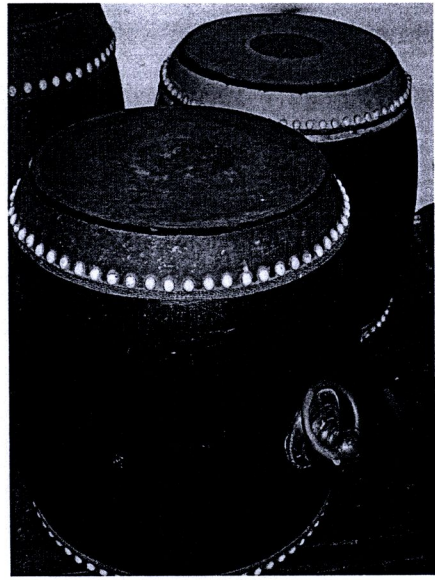
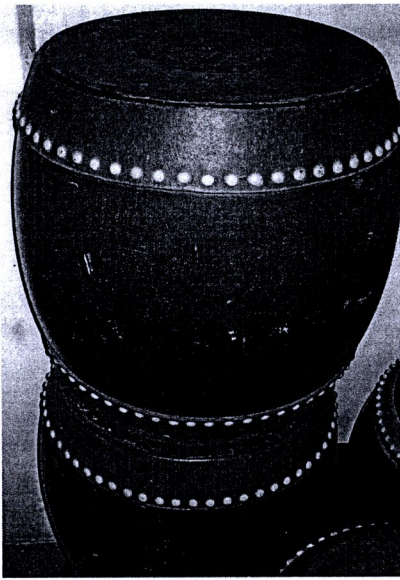
เครื่องดนตรีไทยทุกชิ้นที่อยู่ในบ้านล้วนเป็นฝีมือของคนในครอบครัวทั้งสิ้น มีเครื่องที่โดดเด่นอยู่หลายชิ้น เช่น ฆ้องมอญ อันเป็นของเก่าแก่ที่รุ่นบรรพบุรุษเป็นผู้สร้างเดิมที่วงศ์ดุริยประณีต มีแต่เครื่องไทยเวลาออกงาน เช่น เทศน์มหาชาติ ทำบุญต่าง ๆ ก็ใช้ปี่พาทย์ไทย ครุสุขเห็นว่ามียุคหลายคนจึงควรสร้างเครื่องมอญไว้สำหรับออกงานศพบ้าง เพราะวงปี่พาทย์มอญต้องมีฆ้องมอญวางอยู่หน้าวง หากวงใดมีลูกวงมากก็จะสร้างฆ้องมอญหลายโคง จึงได้สร้างฆ้องมอญขึ้น ที่น่าสังเกต คือ การแกะสลักหน้าพระ-นางของหัวฆ้องมอญจะไม่เหมือนกับสมัยนี้ ซึ่งไม่ว่าใครจะเลียนแบบอย่างไรก็หาไม่มีใครเหมือนไม่ว่ากันว่าผู้แกะสลักจะสลักรูปตามใบหน้าของคนอันเป็นที่รัก ซึ่งสุดจิตต์ดุริยประณีต (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 10 กันยายน 2549) ทั้งทำคำถามไว้โดยไม่เฉลยว่า “ให้ดูกันเองว่าหน้าฆ้องมอญเหมือนใครในตระกูลดุริยประณีต”

ภาพ 53 ฆ้องมอญที่เป็นผลงานอันเป็นรูปแบบเฉพาะของบ้านดุริยประณีต

ที่มา. จากการบันทึกภาพถ่ายบ้านดุริยประณีต เมื่อวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2549

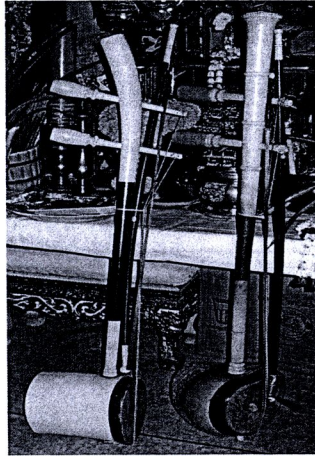
เครื่องดนตรีเก่าแก่อีกชิ้นหนึ่งที่บ้านคุริยประณีตเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดี ถือเป็นสมบัติอันทรงคุณค่าทางจิตใจและประวัติศาสตร์ นั่นคือ กลองทัด มีชื่อว่า ตู้กตา เป็นมรดกตกทอดมาจากนายคล้อย เชยเกตุ (บิดาของแม่แถม) ซึ่งได้มอบให้แม่แถม มาประกอบอาชีพ ลักษณะของกลองตู้กตานี้มีขนาดใหญ่และหนักมาก ซึ่งยังไม่สามารถ สืบประวัติได้ว่าสร้างขึ้นในสมัยใด และยังมีกลองทัดอีก 1 คู่ ที่ พลโท หม่อมหลวงขาบ กุญชร ได้มอบให้บ้านคุริยประณีต

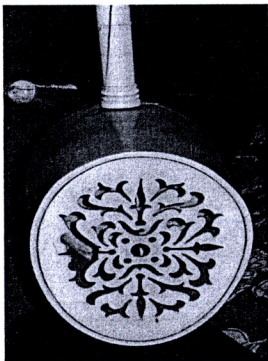
ภาพ 54 (ซ้าย) กลองทัดชื่อ ตู้กตา (ขวา) กลองทัดที่ได้รับมอบจากหม่อมหลวงขาบ กุญชร ที่มา. จากการบันทึกภาพถ่ายบ้านคุริยประณีต เมื่อวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2549

เมื่อสมัยที่บ้านคุริยประณีตรับบรรเลงประกอบละครของหม่อมหลวงขาบ กุญชร เพื่อออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม เวลาออกอากาศเสร็จก็มักจะนำเครื่องดนตรีมาฝากไว้ที่บ้านคุริยประณีต จนกาลเวลาล่วงเลยผ่านมากกว่า 30 ปี สุดจิตต์คุริยประณีต (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 10 กันยายน 2549) เล่าว่า “เราเก็บเครื่องดนตรีของท่านอย่างดี และไม่คิดจะโก่งแต่อย่างใด ซึ่งหลังจากนั้นเกือบ 30 ปี ทายาทของหม่อมหลวงขาบ กุญชร ก็มาขอคืน ครูก็ก็นำให้หมด ด้วยความซื่อสัตย์ของคนบ้านนี้

ทายาทคนหนึ่งจึงมอบซอด้วง ซออู้ ซึ่งเป็นซอของพ่อตาหม่อมหลวงขาบ กุญชร ให้เป็นที่ระลึก”

ภาพ 55 ซอด้วงและซออู้ที่ทายาทหม่อมหลวงขาบ กุญชร มอบให้ครูสุตจิตต์ ดุริยประณีต ที่มา. จากการบันทึกภาพถ่ายบ้านดุริยประณีต เมื่อวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2549

ภาพ 56 (ซ้าย) ลายกะโหลกซอด้วง (ขวา) ลายกะโหลกซออู้ ที่ทายาทหม่อมหลวงขาบ กุญชร มอบให้ครูสุตจิตต์ ดุริยประณีต

ที่มา. จากการบันทึกภาพถ่ายบ้านดุริยประณีต เมื่อวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2549

ศุจดิตต์ คุริยประณีต (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 10 กันยายน 2549) ได้เล่าเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องดนตรีในบ้านว่า “ในคลองทัด เวลาที่เราลึงจะได้ยินเสียงขลุ่ยหลักเป็นเพราะเวลาก่อนขึ้นหนัง เขาจะนำกระดุกบรรพบุรุษใส่เข้าไปในคลอง แต่ที่บ้านนี้ครูไม่แน่ใจนะ แต่โบราณเขาว่ากันอย่างนั้น อย่างเวลาจะมีคนมาติดต่องานโดยเฉพาะงานศพ คนในบ้านมักจะได้ยินเสียงฆ้องมอญลั่น 2-3 ครั้ง ซึ่งก็หาเหตุผลไม่ได้ เพราะเมื่อได้ยินที่ไรก็มักจะมีคนมาติดต่อทันที หรืออาจจะหลังจากนั้นไม่นาน และมีอีกเรื่องที่แปลกมาก บ้านเราไม่เคยมีขโมย ทั้ง ๆ ที่บ้านไม่เคยได้ล็อกประตู อาจเป็นเพราะครูบาอาจารย์ช่วยรักษาดูแลเครื่องของบ้านเรา”

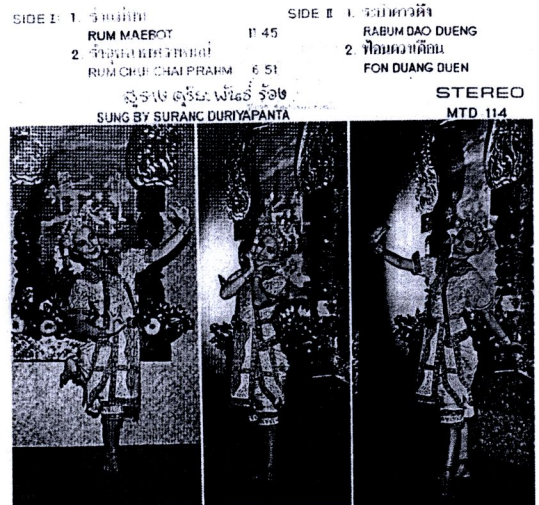
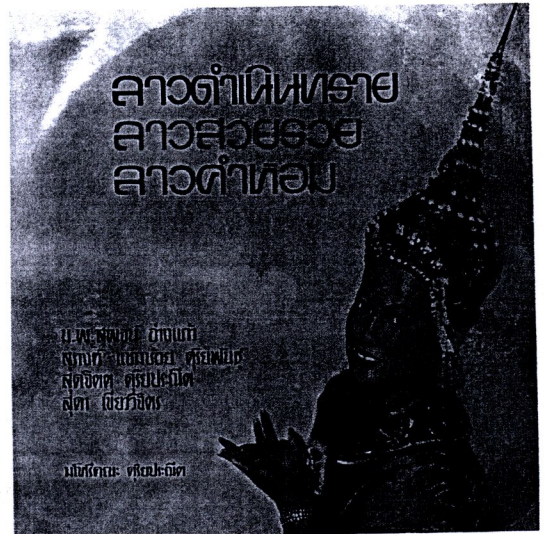
การผลิตเครื่องดนตรีขายได้ดำเนินเรื่อยมาจนถึงวาระการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ของครอบครัว คือ การมรณกรรมของครูสุข คุริยประณีต จากอุบัติเหตุทางรถยนต์ พร้อมลูกชายคนเล็ก ทำให้ครอบครัวระส่ำระสาย ประกอบกับช่วงเวลานั้นมีร้านขายเครื่องดนตรีเปิดกิจการเพิ่มขึ้น บ้านคุริยประณีตจึงเลิกผลิต แต่เปลี่ยนเป็นนายหน้าสั่งเครื่องดนตรีจากร้านอื่น ๆ แทน

ปัจจุบันเครื่องดนตรีทุกชิ้นยังคงมีบทบาทในการใช้บรรเลงออกงานอยู่เป็นประจำ นอกจากบางชิ้นเท่านั้นที่เป็นของเก่าแก่หรือเสื่อมสภาพไม่สามารถใช้งานได้ แต่ก็ยังเก็บรักษาไว้เพราะมีคุณค่าทางจิตใจ เครื่องดนตรีแต่ละชิ้นเป็นเหมือนบริบทที่เล่าเรื่องราวรอยอดีตของผู้สร้าง ที่มีความเข้มข้นชวนค้นหา ลายฉลุ สลักแต่ละลาย คือ งานศิลป์ที่แสดงออกถึงจิตวิญญาณของช่างที่บรรจงทะนุถนอมสร้างอย่างมีชั้นเชิงทางดุริยศิลป์ และโดยเฉพาะรูปแบบงานของคุริยประณีตที่มีโครงสร้าง รูปแบบ และรายละเอียด เฉกเช่น บุคลิกภาพทางอารมณ์ที่คนภายนอกตระกุกต่างรำลึกกล่าวขานถึงความเป็นกลุ่มคนอารมณ์ศิลปินที่มีความเป็นนักเลงเพลงไทยที่เก่งกาจ สว่างาม ดุคัน แต่มีความอ่อนไหว อ่อนหวาน และสนุกสนาน คลุกเคล้าอยู่ในตัวตนของสายเลือดคุริยประณีต อารมณ์เหล่านี้จึงเป็นแรงขับให้งานศิลป์ปรากฏอยู่ในการบรรเลง ขับร้อง และการสร้างสรรค์วัตถุทางวัฒนธรรมได้อย่างประณีตวิจิตรบรรจง แม้กาลเวลาจะผ่านมาร้อยกว่าปี เครื่องดนตรีบางชิ้นก็พังสลายไปพร้อมกับสมาชิกในบ้าน อันเป็นไปตามกฎวัฏสงสาร แต่เชื่อว่าตราบดีที่ยังมีคนฟัง คนเล่นดนตรีอยู่ เครื่องดนตรีและศิลปินแห่งบ้านคุริยประณีต ก็จะสามารถขับกล่อมให้สังคีตชนได้สดับทิพย์ไพบาระนั้นได้ตลอดไป

การบันทึกเสียงผลงานการบรรเลงและขับร้อง

ผลงานประเภทนี้เป็นการบันทึกเสียงในรูปแบบของแผ่นเสียงและเทปบันทึกเสียง โดยในระยะแรก ห้าง ต. เง็กชวน และห้างกมลสุโกศล เป็นผู้ว่าจ้าง เมื่อบันทึกเสียงแล้ว จะได้รับค่าตอบแทนประมาณ 30,000-40,000 บาท ไม่มีค่าลิขสิทธิ์ หลังจากนั้นรายได้จากการจำหน่ายทั้งหมดจะเป็นของผู้ผลิตและผู้จำหน่ายต่อไป ซึ่งในระยะต่อมา วงดุริยางค์ยังรับบันทึกเสียงให้กับค่ายผลิตแผ่นเสียงอีกหลายชุด ทั้งในรูปแบบจำหน่ายและให้ความรู้ เช่น แผ่นเสียงคณะดุริยางค์ประณีต ตราโคลัมเบีย ชุดนี้บันทึกเสียงไว้หลายเพลง เช่น เพลงสาธิตาเขมร ร้องโดยครูโชติ ดุริยางค์ประณีต เพลงแขกสาหร่าย 2 ชั้น และเพลงจีนแสด 2 ชั้น ร้องโดยครูสุจิตต์ ดุริยางค์ประณีต เพลงดอกไม้ไทร 2 ชั้น เพลงตะนาว 2 ชั้น ร้องโดยครูเข้มซ้อย ดุริยางค์ประณีต แผ่นเสียงลิเกคณะสุชิน เทวผลิน แผ่นเสียงเสภาภากี ซึ่งขับร้องโดยครูเหนียว ดุริยางค์ประณีต ครูสุดา เป็ญวิจิตร ครูประเวช กุมุท ครูฉลาด แก้วมุลคดี ถือเป็นผลงานชิ้นเยี่ยมชิ้นหนึ่งของวงดุริยางค์ประณีตเลยทีเดียว แผ่นเสียงดุริยางค์ประณีตของห้างคาเธ่ย์ แผ่นเสียงเพื่อการศึกษาคณะดุริยางค์ประณีต

การสร้างสรรคผลงานจากการบันทึกเสียงนี้ ได้สร้างชื่อเสียงให้แก่บ้านดุริยางค์ประณีตเป็นอย่างมาก กล่าวได้ว่า ผลิดอกออกมาเมื่อไหร่ก็ติดตลาดเมื่อนั้น เพราะผู้บรรเลงและขับร้องล้วนเป็นนักดนตรีฝีมือเยี่ยม และที่สำคัญหลายคนรับราชการอยู่ที่กรมศิลปากร ยิ่งทำให้ผลงานมีคุณภาพน่าเชื่อถือ เป็นที่ต้องการของตลาด เพราะหลายสำนักดนตรีหรือผู้ที่สนใจทั่วไปมักซื้อหาเพื่อนำไปฟังเป็นแบบอย่างการบรรเลงและขับร้อง จึงมีคำพูดติดปากนักดนตรีไทยมาจนทุกวันนี้ว่า “ทางเพลงบ้านดุริยางค์ประณีตเป็นทางตลาด” หากคนแปลความหมายโดยไม่ทราบที่มาที่ไปก็จะเข้าใจความหมายเชิงไม่สู้ดีนัก แต่ผู้ที่ทราบต้นสายปลายเหตุก็จะเข้าใจได้ทันทีว่า ทางตลาดนั้น คือ คำชม เพราะเป็นทางเพลงที่เป็นที่นิยมของคนทั่วไป ปัจจุบันวงดุริยางค์ประณีตยังมีการบันทึกเสียงผลงานออกวางจำหน่ายบ้าง แต่ไม่มากเช่นในอดีต ด้วยส่วนหนึ่งไม่มีผู้ว่าจ้าง หากจะบันทึกเสียงทางวงต้องลงทุนเอง ต้องใช้ทุนทรัพย์จำนวนมาก อันเป็นอุปสรรคของทุกสำนักดนตรี ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเสียดาย เพราะยิ่งกาลเวลาผ่านไปนานเท่าไร การสั่งสมประสบการณ์ความรู้ก็ยิ่งเพิ่มพูนมากขึ้น หากไม่มีการบันทึกเสียงเก็บไว้ ความน่าภูมิใจอันทรงคุณค่าจากความรู้และประสบการณ์นั้นก็จะสูญหายไปทีละเล็กละน้อย

ภาพ 57 หน้าปกแผ่นเสียงผลงานของวงดุริยประณีต

ที่มา. จากการบันทึกภาพถ่ายหน้าปกแผ่นเสียงของครูสุจิตต์ ดุริยประณีต
เมื่อวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2549

การสร้างสรรค้งานประพันธ์เพลงของสมาชิกวงดุริยประณีต

ศิลปินบ้านดุริยประณีตนอกจากจะเป็นผู้มีฝีมือในการบรรเลงและขับร้องเพลงไทยในระดับที่ดีเยี่ยมแล้ว ยังเป็นนักประพันธ์เพลงที่มีคุณภาพแห่งวงการดนตรีไทยอีกด้วย เพราะได้สร้างสรรค์ผลงานต่าง ๆ ทั้งทำนองเพลงและบทขับร้องในท่วงที่เที่ยงกวี

ผู้เชี่ยวชาญได้อย่างไพเราะจับใจ และเป็นที่นิยมของคนทั่วไป งานประพันธ์ทั้งหมดสามารถแบ่งประเภทได้ดังนี้

1. ประเภททำนองเพลง ผลงานการประพันธ์ทำนองเพลงมีทั้งหมด 12 เพลง ดังนี้

1.1 โหมโรงเพลงศรีสังคีต ครูโชติ คุริยประณีต ได้ประพันธ์ขึ้นจากเพลงสีนวล โดยยึดอัตรา 2 ชั้นของเดิมเป็นหลัก แต่ที่เยวกลับของท่อน 1 และ 2 ได้เพิ่มลูกล่อลูกขัดให้เหมาะสมที่จะเป็นเพลงโหมโรง และต่อท้ายด้วยเพลงขยะแซงอีกเพลงหนึ่ง เพื่อให้ให้คึกคักสนุกสนานขึ้น เพลงสีนวลเป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ประกอบการแสดงโขนละคร และรวมอยู่ในเพลงเรื่องสีนวล อันเป็นเพลงที่มีทำนองอ่อนหวานและเชื่องช้า เหมาะสำหรับจะบรรเลงประกอบการรำของหญิงที่แต่งกายแบบไทย คือ นุ่งผ้าลายโจงกระเบน และมีผ้าแถบห่มสไบเฉียงทัดดอกไม้สีแดงและให้ชื่อว่า รำสีนวล

1.2 โหมโรงมอญพ่ายพ ครูชื่น คุริยประณีต เป็นผู้ประพันธ์ โดยออกแสดงเป็นครั้งแรกเมื่อวันอาทิตย์ที่ 15 ธันวาคมพ.ศ. 2506 ณ สังกัดศาลา ข้างโรงละครแห่งชาติ

1.3 โหมโรงมหาราชินี ครูสมชาย คุริยประณีต เป็นผู้ประพันธ์ โดยนำเพลงไทยสากลชื่อ นางฟ้าจำแลง มาดัดแปลงเป็นทำนองเพลงไทย โดยขยายอัตราขึ้นเป็น 3 ชั้น และทำเป็นลูกล่อลูกขัดลงในเพลง นำทำนองนางฟ้าจำแลงมาลงตอนจบ

1.4 โหมโรงเพลงย่ำคำ 6 ชั้น นักดนตรีบ้านคุริยประณีต นำบางเพลงในชุดเพลงย่ำคำ มาขยายทำนองออกเป็น 6 ชั้น ซึ่งของเดิมนั้นเป็นอัตรา 3 ชั้น ใช้เป็นเพลงโหมโรงของวงปีพาทย์ เข้าใจว่าน่าจะกำเนิดในประเทสรามัญ และแพร่หลายมาในกรุงรัตนโกสินทร์ ราวรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

1.5 เพลงสุริโยทัยเถา ครูโชติ คุริยประณีต เป็นผู้ประพันธ์ โดยนำเพลงสุริโยทัย 2 ชั้น เป็นเพลงเก่าซึ่งเลียนทำนองมาจากเพลงเขมร ที่มีทำนองไพเราะและชื่อของเพลงก็น่าบูชา ด้วยเป็นพระนามของสมเด็จพระศรีสุริโยทัย ยอดวีรกษัตริย์ของไทย ซึ่งยอมเสียสละพระชนม์ชีพของพระองค์เพื่อพระสวามีและประเทศชาติ มาแต่งขยายเป็น 3 ชั้น และตัดทำนองลงเป็นชั้นเดียว ทั้งทางเครื่องและทางร้องครบเป็นเพลงเถา โดยยึดอัตรา 2 ชั้น ของเดิมเป็นหลัก

1.6 เพลงกราวรำมอญเถา เพลงกราวรำมอญ 2 ชั้นของเดิม เป็นเพลงที่ติดต่อกับเพลงลาว วงปีพาทย์ที่บรรเลงในงานพิธีต่าง ๆ มักจะนำมาใช้เป็นเพลงเสร็จพิธีของสงฆ์

หรือเรียกว่า ส่องพระ ต่อมาได้มีผู้ประดิษฐ์เป็น 3 ชั้น ซึ่งวงมโหรีได้นำมาบรรเลงในเพลง ตับนางนาค ครูโชติ คุริยประณีต นำเพลงกราวรำชั้นเดียวมาดัดแปลงท่อน 2 ให้ลงลูกตก เช่นเดียวกับ 3 ชั้น และ 2 ชั้น โดยได้ประพันธ์บทร้องขึ้นอีกบทหนึ่ง เพื่อให้เหมาะสมกับ ที่เป็นเพลงยูติรายการบรรเลง

1.7 เพลงสร้อยทะแยเถา ครูโชติ คุริยประณีต ได้นำเพลงสร้อยทะแย มาแต่ง ขยายเป็นอัตรา 3 ชั้น และตัดลงเป็นชั้นเดียวเฉพาะทางร้อง ส่วนทางดนตรี ครูสืบสุด คุริยประณีต นื่องชายเป็นผู้แต่ง

1.8 เพลงตะละแม่ศรีเถา ครูชั้น คุริยประณีต ได้นำเพลงตะละแม่ศรี 2 ชั้น ของเก่า ซึ่งนักแสดงลิเกหรือละครนำมาร้องกันบ่อย ๆ มาแต่งขยายเป็น 3 ชั้น และตัดลง เป็นชั้นเดียวครบเถา ส่วนบทร้องใช้วรรณกรรมเรื่อง ราชาริราช ตอนสมิงพระรามแต่งงาน

1.9 เพลงพม่ากำชับเถา ครูโชติ คุริยประณีต เป็นผู้ขยายจากเพลงพม่ากำชับ 2 ชั้น ขึ้นเป็น 3 ชั้น และตัดลงเป็นชั้นเดียวครบเถา ทั้งทางร้องและทางดนตรี

1.10 เพลงแขกโอดเถา ครูชั้น คุริยประณีต เป็นผู้ตัดอัตราจังหวะ 3 ชั้น ซึ่งมีอยู่เดิมให้เป็น 2 ชั้น และชั้นเดียวครบเป็นเพลงเถา

1.11 เพลงเทพลีลาเถา ครูสมชายและครูสืบศักดิ์ คุริยประณีต ร่วมกันประพันธ์ เพื่อเทิดพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ออกแสดงครั้งแรก ในงานดนตรีไทยอุดมศึกษา ประจำปี พ.ศ. 2526

1.12 เพลงลำพูนเณรมิต เพลงนี้เกิดขึ้นด้วยความสามัคคีของคณะคุริยประณีต โดยการคิดทำนองตามจินตนาการทั้งทางร้องและทางดนตรี โดยครูโชติ คุริยประณีต เป็นผู้ประพันธ์บทร้อง

2. ประเภทบทขับร้อง บทขับร้องที่ประพันธ์โดยสมาชิกวงคุริยประณีต มีทั้งสิ้น 5 เพลง ดังนี้

2.1 บทขับร้องเพลงสุริโยทัยเถา โดยครูฉลาด แก้วมุลคดี เป็นผู้ประพันธ์ ดังนี้	
พระเจ้าแม่ศรีสุริโยทัย	สูญสิ้นพระชนม์ไปอย่างหาญกล้า
เพราะเกิดศึกอีกถึงอยุธยา	โดยเสด็จภัสดาออกชิงชัย
พระแม่เจ้าทรงเครื่องอย่างชายชาติ	เสมือนองค์อุปราชอำนาจใหญ่
จับคาตามมาไม่ห่างไกล	พระเนตรตั้งระวังระไวพระสามี

ข้าศึกหมายฟันกษัตริย์กัศดา
เข้ากันทางขวางกันภูวดี

พระไธช้างมาอย่างเร็วรี
ถูกของ้าวสิ้นชีวีเพราะความรัก

2.2 บทขับร้องเพลงกราวรามอญ เถา ครู โชติ ศิริยประณีต เป็นผู้ประพันธ์ ดังนี้

รอนรอนอ่อนแสงสุริยา
การกำหนดหมดบรรเลงเพลงดนตรี
โอกาสหน้าจะมาพบประสบใหม่
บัดนี้ต้องจำพรากรจำจากลา
ขอเทพไทได้ขจัดพิบัติทุกข์
สิ่งประสงคังประสบสถาวร

ใกล้เวลาเหลืยมลัษรศมี
ก็ถึงทีสิ้นสุดคฤสุริยา
เพื่อกล่อมใจให้ท่านได้หรรษา
ก่อนจะคลาคลาดจากขอฝากพร
ส่งเสริมสุขภิญโญสโมสร
เกียรติขจรเจิดจรัสเจริญเทอญ

2.3 บทขับร้องเพลงร้ามอญ ครู โชติ ศิริยประณีต เป็นผู้ประพันธ์ ดังนี้

ข้าขอกราบกำประนมกร
ได้คั่นคิดประดิษฐ์เพลงอันลือชา

ไหว้ครุอมอญที่อยู่ไกลในหงสา
คุณำเนียงภาษาของรามัญ

2.4 บทร้องเพลงลำพูนเณรมิต ครู โชติ ศิริยประณีต เป็นผู้ประพันธ์ ดังนี้

นักดนตรีที่ดีมีสัจจะ
ใครติชมรักชังก็ช่างใคร
หวังเปรื่องปราชญ์อย่าขาดถามผู้รู้
อันโทสะโมหะอย่าปะปน

มุ่งมานะฝึกปรือฝีมือไว้
ที่พลาดพลั้งแก้ไขให้แบบยล
ศิษย์มีครูจะชูช่วยอำนวยผล
ตั้งใจตนฝึกให้เลิศประเสริฐเอย

2.5 บทร้องเพลงมอญคูดาว 2 ชั้น ครู โชติ ศิริยประณีต เป็นผู้ประพันธ์ ดังนี้

ชาวคณะครุยะจะลาท่าน
(สร้อย) หอมดอกมะลิวัลย์จำพรากรจากกัน
จวนละลัษขอบฟ้าเข้าราตรี
(สร้อย) หอมดอกกระดังงา ย่ำสนธยา
เราคิดปิ่นรุ่นเล็กยังเด็กอยู่
(สร้อย) หอมดอกพุฒซ้อณ ฉันยังอาวรณ์
การบรรเลงรับร้องไม่ต้องใจ
(สร้อย) หอมดอกช่อนกลิ่น ข้าเจ้าคิดปิ่น

ด้วยตะวันรอนรอนอ่อนแสงศรี
ใจฉันยังกรุ่นคะนึ่งเอย
เสียดายที่ต้องพรากรจากไป
ขอลาไปก่อนเอย
สุดแต่ครูผู้ฝึกฝนให้
ใจฉันก่อนคะนึ่งเอย
โปรดอภัยให้ข้าฯ ขอลาเอย
ขอลาท่านเอย

บทบาทในการเผยแพร่ผลงานทางวัฒนธรรม

วงดนตรีไทยบ้านครุยประณีตมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนภูมิปัญญาแห่งวัฒนธรรมดนตรีให้ลื่นไหลไปตามบริบทของสังคมในแต่ละยุคสมัย ซึ่งไม่เพียงแต่สร้างสรรค์งานเท่านั้น การถ่ายทอดองค์ความรู้อันเป็นปรัชญาแห่งศาสตร์ศิลป์ ก็เป็นอีกบทบาทหนึ่งที่สำคัญสำหรับสำนักดนตรีไทย โดยแบ่งลักษณะการเผยแพร่ได้ดังนี้

การเรียนการสอน

แรกเริ่มกิจการที่ดำเนินงานภายใต้ชื่อ บ้านครุยประณีต คือ การสร้างเครื่องดนตรี ขายจนมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป ในระหว่างนั้น ครูสุข ครุยประณีต เป็นครูสอนดนตรีไทยไปด้วย โดยศิษย์รุ่นแรกคือ บุตร-ธิดาของท่านเอง เช่น นางชุบ นายโชติ นายชั้น นายชั้น นางเชื้อม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นรุ่นที่เกิดในช่วง พ.ศ. 2450-2460 เพราะมีอายุพอที่จะสามารถเรียนรู้และจดจำวิชาดนตรีได้แล้ว และรุ่นนี้เองที่ต่อมาได้กลายเป็นกำลังสำคัญในการสืบสายวิชาเพลงของบ้านครุยประณีต โดยการต่อเพลงให้น้อง ๆ และวงสว่างวานเครือ รวมถึงบุคคลภายนอกตระกูล วงครุยประณีตจึงเป็นสำนักดนตรีที่เป็นระบบครบครันสืบทอดกันแบบรุ่นต่อรุ่น พี่ให้น้อง พ่อให้ลูก ปู่ให้หลาน ซึ่งการเรียนการสอนของบ้านครุยประณีตสามารถแบ่งเป็นหัวข้อได้ดังนี้

1. การเรียนการสอนสำหรับบุคคลในสายสกุลครุยประณีต คนกลุ่มนี้ หมายถึง ลูกหลานที่สืบเชื้อสายโดยตรงของตระกูล ซึ่งนับแต่อดีตถึงปัจจุบันมีมากกว่า 100 คน ลักษณะการเรียนการสอนแบ่งตามระยะเวลาของผู้ควบคุมวง คือ

- 1.1 สมัยอดีต (พ.ศ. 2461 - พ.ศ. 2516) ระยะเวลานี้นับจากรุ่นครูสุข-แม่แถม และครูโชติ ครุยประณีต เป็นผู้นำวง ซึ่งจัดได้ว่าเป็นรุ่นบุกเบิกสร้างชื่อเสียง สร้างความมั่นคงทางอาชีพนักดนตรีไทย โดยระยะแรกดังที่กล่าวแล้วว่า ครูสุข ครุยประณีต ผู้เป็นบิดาของลูก ๆ จะเป็นปฐมครูถ่ายทอดวิชาพื้นฐานให้แก่บุตร-ธิดา ซึ่งมีอายุเฉลี่ยประมาณ 8 ขวบขึ้นไป โดยจับมือครอบครูให้ตีฆ้องวงใหญ่ต่อเพลงสาธุการอันเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของการเรียนดนตรีไทยก่อน แล้วจึงสอนเพลงอื่น ๆ ต่อไป ครูสุข ครุยประณีต รับราชการอยู่ที่กรมพิณพาทย์หลวงมาก่อน ทำให้ได้พบปะสนิทสนมกับนักดนตรี-

ราชสำนักที่มีฝีมือชั้นสูงมากมาย เมื่อมีโอกาสจึงได้เชิญให้มาสอนแก่นุตร-ธิดาที่บ้าน และถือเป็นการนัดพบสังสรรค์ช่อมดนตรีกันไปด้วย นักดนตรีบรรดาศักดิ์ที่มาสอนเป็นหลักในสมัยนั้น คือ พระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทิน) ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญ มีความสามารถรอบด้านรอบวง ทั้งเป่าปี่ ตีเพลง บรรเลงขับร้อง ศิษย์รุ่นนี้ ได้แก่ ครูโชติ ครูชื่น ครูชั้น ครูเชื่อม ครูแช่มช้อย ซึ่งต่อมาได้เป็นผู้มีส่วนสำคัญในการสร้างชื่อเสียงให้กับกรมศิลปากรอันเป็นหน่วยงานวัฒนธรรมหลักของชาติ และมีการแตกหน่อ ก่อสร้างศิษย์สายดุริยประณีต สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสุดจิตต์ ดุริยประณีต (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 10 กันยายน 2549) ได้เล่าถึงบรรยากาศการเรียนการสอนในสมัยอดีตว่า “สมัยนั้นครูยังเด็กก็ให้เห็นครูบาอาจารย์เก่ง ๆ มาสอนให้ที่บ้าน ตอนเย็น ๆ ก็มากันแล้ว พวกพี่โชติ พี่ชั้น พี่ชั้น พี่เชื่อม พี่แช่มช้อย ได้เรียนหมด และก็มาต่อให้กับน้อง ๆ ในรุ่นต่อมา เมื่อพวกครูโตขึ้น เรียกได้ว่าบ้านเราเป็นศูนย์รวมนักปราชญ์ทางดนตรีไว้มากที่สุด เพราะท่านจะมาสอนมาซ่อมให้กับบ้านเราตลอด เช่น พระยาเสนาะฯ พระยาภูมิฯ หลวงไพเราะเสียงซอ ครูสอน วงมโหรี หรือแม้แต่ตอนไหว้ครู หลวงประดิษฐ์ไพเราะก็มาเป็นครูพิธีกรให้จนท่านเสียชีวิตไป จึงได้เป็นอาจารย์มนตรี ตราโมท คือ สมัยก่อนที่จะมีกรมศิลปากร บรรดาศักดิ์ที่มีชื่อเสียงจะอยู่กันที่บ้านเจ้าคุณวรพงศ์ (พระยาวรพงศ์พิพัฒน์) ซึ่งปัจจุบันก็คือ บ้านพระอาทิตย์อยู่ใกล้กับบ้านเรา พอดตกเย็น ก็มารวมตัวกินข้าวช่อมดนตรีกันที่บ้านเรา เพลงร้องของหม่อมต่วน (หม่อมหลวงต่วนศรี วรวรรณ) ท่านจะมาถ่ายทอดให้ที่นี่ เพราะมากินข้าวกันที่นี่หมด”

ภาพ 58 พระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทิน)

ที่มา. ภาพถ่ายของสุจิตต์ ดุริยประณีต (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 12 กันยายน 2553)

วิธีการเรียนการสอนของบ้านดุริยประณีต ในยุคนี้มีลักษณะเป็นแบบตัวต่อตัว หรือเรียนเป็นหมู่คณะอย่างเป็นทางการและแบบครูพักลักจำ บอกทางเพลงให้แก่นัก โดยจะเน้นเครื่องเป่าพาทย์มากกว่าเครื่องสาย เพราะต้องออกรับงานบรรเลงตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น งานบุญ งานศพ และโดยเฉพาะเป่าพาทย์มอญที่ครูสุข ดุริยประณีตได้สร้างขึ้นภายหลัง และออกงานสร้างชื่อเสียงจนได้ชื่อว่า เป็นต้นตำรับเพลงมอญ ทศนัย พิณพาทย์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 14 ตุลาคม 2553) มีระยะเวลาของบ้านดุริยประณีต เล่าบรรยากาศการเรียนการสอนสมัยก่อนว่า “ครูคนแรกที่จับมือฆ้องวงให้คือ ครูสอน วงฆ้อง โดยครั้งแรกยังไม่ได้ตีระนาด เพราะการเรียนสมัยก่อนครูบาอาจารย์เขาจะดูก่อนว่าศิษย์คนไหนเหมาะสมกับเครื่องดนตรีชิ้นไหน ไม่เหมือนสมัยนี้ที่อยากจะเรียนอะไรก็เรียนเลย เพราะฉะนั้น ทักษะต่าง ๆ จึงแตกต่างกัน ระหว่างนักดนตรีโบราณกับนักดนตรีปัจจุบัน ตัวครูเองก่อนจะได้ตีระนาดก็ผ่านเครื่องอื่น ๆ มาเยอะ ทั้งฆ้อง ทั้งกลอง จนพอตู้ หรือหม่อมหลวงสุรภัย สวัสดิกุล ท่านคงเห็นแววครูจึงได้สร้างครูให้เป็นคนระนาดมาจนทุกวันนี้ การเรียนในสมัยนั้นไม่มีเป็นรายชั่วโมง ใช้ปากว่า “หน้อยหน้อยน้อยน้อย เอา” เพลงที่ต่อเพลงแรก คือ จระเข้หางยาว เพราะครูบาอาจารย์

ต้องคว้ามือฆ้องตีถูกต้องหรือยัง เมื่อถูกแล้วดีแล้วจึงจะต่อสาธุการให้จบเพลง เมื่อก่อน ครูกินนอนที่บ้านนี้ ก็จะซ้อมเมื่อไรก็ได้โดยเฉพาะฆ้องวง ไม่มีเวลาตายตัว คนที่สอนเป็นหลัก คือ พ่อตู้ ครูสอน และครูเทียบ คงลายทอง ท่านมาสอนที่บ้านบ้าง บางทีก็ไปหาท่านที่กรมศิลป์ แต่พอมาเริ่มตีระนาดจริงจัง ครูต้องตื่นมาไล่มือตั้งแต่ตีสี่จนถึงแปดโมงเช้า ส่วนใหญ่ไล่เพลงทะแยทางไล่มือ แล้วต่อด้วยเพลงมุล่ง คนระนาดต้องขยันซ้อม หากไม่ซ้อมมักจะไปไม่รอด แล้วครูเป็นรุ่นหลานจึงไม่ทันได้เรียนกับพวกลุงโซติ เพราะตอนนั้นท่านก็แก่มาแล้ว”

ธีรศักดิ์ ชุ่มชูศาสตร์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 14 ตุลาคม 2553)

เป็นคนฆ้องของบ้านครุฑประณีต และเป็นหลานตาของครูสุข ครุฑประณีต ได้เล่าถึง การเรียนการสอนสมัยที่เริ่มเรียนว่า “ครูเป็นคนฆ้อง คนที่จับมือสอนคนแรก คือ คุณตาสุข คนต่อมา คือ หม่อมหลวงสุรภัย สวัสดิกุล ท่านต่อเพลงเรื่องให้ และครูหมัด สมชาย ครุฑประณีต เป็นผู้ต่อเพลงเถา เพลงเดี่ยว ส่วนฆ้องมอญครูชื่นเป็นคนสอนให้ การเรียนในสมัยนั้นที่บ้านเราจะเน้นเรื่องมือ คนที่เรียนฆ้องได้ระนาดก็จะได้ด้วย วันเวลาซ้อมนี้ไม่จำกัด เพราะคุณยายแถมนี้จ้างให้เรียนแถมบังคับเลยก็ว่าได้ ตีกันทั้งวันทั้งคืน ยันตีทุ่ม ไม่ให้ออกไปเที่ยวไหนทั้งนั้น มันจึงทำให้จำเพลงต่าง ๆ ได้ขึ้นสมองเลย เพราะสมัยก่อนไม่มีโน้ต ดีซ้อมกลับไปกลับมาทำให้เราแม่นเพลง”

สุรางค์ ครุฑพันธุ์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 20 พฤศจิกายน 2553)

เป็นนักร้องประจำวง และเป็นหลานตาของครูสุข ครุฑประณีต ได้เล่าบรรยากาศ และวิธีการเรียนการสอนสมัยครูสุขและแม่แถม ครุฑประณีต ว่า “การเรียนของครู เริ่มจากช่วงที่น้ำจิตต์กับน้ำหรั่งกำลังซ้อมขับร้องเพลงเพื่อเข้าประกวด โดยคุณแม่แถมช่วยเป็นผู้สอน รู้สึกละจะเป็นเพลงสารถิ กับเพลงทยอยใน ครูตอนนั้นอายุประมาณ 11-12 ขวบ ฟังแล้วก็จำได้ เลยร้องตามโดยเฉพาะ 3 ชั้น ท่อน 2 ที่เนื้อว่า “ชื่นใจ” พอป้าเชื่อมได้ยิน ก็บอกว่าร้องเพราะ มีชีวิตชีวา คุณยายแถมจึงจับมาต่อเพลง แน่่อนว่าต้องเป็นเพลงดับพระไวยแตกทัพ ลูกหลานนักร้องทุกคนต้องเริ่มจากเพลงนี้ก่อน คุณยายจะสอนเพลงโอ้ปิ่นอก ซึ่งจะสอนอย่างตึงอกตึงใจเพราะต้องร้องครวญถึว่ายากมาก คุณยายจะสอนให้ร้องบอกเสริมตรงโน้นแต่งตรงนี้ แล้วให้เราร้องจนกว่าท่านจะพอใจ หลังจากนั้น ก็ไปเรียนกับน้ำชม เรียนจนน้ำชมบอกว่าไม่มีจะให้แล้ว หมดได้หมดพุงแล้ว จึงมาเรียน

กับคุณแม่เข้มซ้อย ท่านจะเป็นคนละเอียดมาก ด้วยพื้นฐานการขับร้องที่ท่านเรียนกับเจ้าคุณครู (ชื่อที่คุณแม่เรียก พระยาเสนาะฯ) บวกกับที่ท่านรับราชการที่กรมศิลปากร ได้พบกับครูบาอาจารย์เก่ง ๆ ท่านเป็นคนฉลาดก็เก็บเอาของคนนั้นคนนี้มารวมและปรับให้เป็นทางของท่านเอง จึงกลายเป็นทางร้องที่ครูร้องมาจนทุกวันนี้”

ดวงเนตร ศิริพันธ์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 25 พฤศจิกายน 2553)

น้องสาวครูสุรางค์ ปัจจุบันเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านคีตศิลป์ไทย กรมศิลปากร ซึ่งเป็นนักร้องที่มีชื่อเสียงอีกท่านหนึ่งของบ้านคุริยประณีต ได้เล่าถึงลักษณะการเรียนการสอนตามที่ท่านได้เรียนจากบ้านคุริยประณีตว่า “สมัยเด็ก ๆ ครูชอบร้องเพลงสากลและเพลงฝรั่งมากกว่า ต่อมาจึงได้มาเรียนเพลงไทยเดิม โดยคุณน้าสุจิตต์สอนให้เป็นคนแรก พวกเพลงเถา ส่วนเพลงมอญ คือ คุณน้ารัตนา หรือที่ทั่วไปเรียกว่า ครูชม เขาเปลี่ยนชื่อเมื่อสมัยที่ไปสอนที่โรงเรียนสตรีวัดระฆัง เพลงแรกที่ต้อง คือ เพลงมอญบางนางเกร็ง โดยมากจะต่อเพลงตอนมีงานแสดง ครูสุจิตต์จะเป็นคนสอนเนื้อเพลง ลูกเอื้อน แล้วคุณแม่จะเป็นผู้กล่าให้อีกที โดยสอนหลักการวิธีการเอื้อน ต้องละเอียด ค่อย ๆ ทำเสียง เรียกได้ว่า วิธีการสอนของคุณแม่จะละเอียดพิถีพิถันที่สุด ตัวครูเองเป็นคนร้องเสียงแข็ง จึงโดนครูเข้มต่อว่าอยู่บ่อยว่า ทำไมร้องเสียงแข็งไม่นุ่มนวลเหมือนพี่สาว (ครูสุรางค์) เราเลย ครูก็จะตอบไปว่า ก็น้อยไม่ได้เรียนกับคุณแม่คะ ไม่ได้ต่อโดยตรงเลย ส่วนป้าเชื่อม (ครูสุดา) ก็ได้เรียนด้วยบ้าง ร้องไปร้องมาต่อจากคนโน้นบ้างคนนี้บ้าง เลยได้เพลงเยอะมากเวลานี้ใคร ๆ ก็จะเรียกแต่ครูไปร้อง”

ณรงค์ เขียนทองกุล (2541, หน้า 130) เขียนบทความเรื่อง บ้านบางลำพู ชุมชนดนตรีไทยชาวบ้านที่ยิ่งใหญ่และเก่าแก่ของกรุงเทพฯ โดยเนื้อหาได้กล่าวถึง การเรียนการสอนยุคเริ่มแรกของบ้านคุริยประณีต ไว้ตอนหนึ่งว่า

“ครูสุดา (สัมภาษณ์) เล่าให้ฟังว่า เจ้าคุณครูท่าน (พระยาเสนาะคุริยางค์) มักจะเข้าไปที่ทำงานที่กรมมหรสพในตอนเช้า เมื่องานเสร็จเรียบร้อย สาย ๆ ท่านก็จะเดินทางมาที่บ้านบางลำพู มาสอนให้แก่พี่โชติ พี่ชั้น พี่ชั้น ...”

พูนพิศ อมาตยกุล เล่าถึงการสอนขับร้องของพระยาเสนาะคุริยางค์ให้แก่นักเรียนในบ้านบางลำพูไว้ว่า “ครูสุดาเรียนขับร้องกับเจ้าคุณเสนาะ เวลาที่เรียนนั้น ท่านจะต่อเพลงที่บ้านและที่ทำงาน (มโหรีหลวง) เจ้าคุณเสนาะฯ จะสอนทีละน้อย

เช่น เพลงสืบท ร้องคำว่า เห็นดอกปาทัน ร้องเป็นลิบ ๆ เทียว จนกว่าจะเป็น
ที่พอใจของท่าน ต้องร้องให้ละเอียดลออ ทำเสียงให้ได้ดังใจที่ท่านกำหนด
เมื่อเห็นว่าร้องได้ดีแล้ว จึงค่อยสอนร้องต่อ น้องสาวท่านครูเข้มซ้อยและครูเหนียว
ถึงกับให้ไปนอนต่อเพลงที่บ้านพระยาเสนาะดุริยางค์ . . . สมัยเมื่อครูเหนียว
ยังเล็กนั้น เจ้าคุณเสนาะฯ มักจะมาที่บ้านครูโนรีเป็นประจำ จากความทรงจำของ
คุณยายแถม ดุริยประณีต เล่าว่า เช้า ๆ เจ้าคุณเสนาะฯ จะแวะมาที่บ้านบางลำพู
มาคุยกับครูสุข ดุริยประณีต แล้วต่อเพลงให้กับครูชั้น ครูโชติ บางทีก็รับประทาน
อาหารกลางวันด้วย หากวันไหนอารมณ์ไม่ค่อยดี ลูกศิษย์ต่อเพลงไม่ได้ดังใจ
ท่านก็จะกลับก่อนเวลาอาหารกลางวัน ลงเรือไปฝั่งธนบุรี บ้านครูโนรีและไปอยู่
ที่บ้านนั้นได้นาน ๆ”

ในยุคต้นของวงดนตรีดุริยประณีต ใช้ระบบครอบครัว สร้างเอง ใช้เอง
เล่นเอง ร้องเอง โดยร่ำเรียนวิชาความรู้จากบุคคลในสายสกุล พ่อแม่สอนลูก พี่สอนน้อง
และมีครูผู้ใหญ่จากภายนอกอย่างท่านเจ้าคุณครู พระยาเสนาะดุริยางค์ มาถ่ายทอดวิชา
ที่เป็นแบบแผนราชสำนัก และต่อมาลูกของครูสุขและแม่แถม ดุริยประณีต ได้เข้ารับ
ราชการที่กรมศิลปากรถึง 5 คน ได้เรียนรู้ทางเพลง ทางขับร้อง จากผู้ทรงความรู้มากมาย
ในกรมศิลปากร วงดุริยประณีตจึงมีไหว่งดนตรีทางชาวบ้านอย่างเดียว ยังได้ผสมผสาน
ทางชาววังเข้าด้วย ทำให้วงดนตรีไทยวงนี้มีชื่อเสียงโด่งดังมาก มีผู้คนมาฝากตัวเป็นศิษย์
ทั่วฟ้าเมืองไทย

1.2 สมัยปัจจุบัน (พ.ศ. 2516 - ปัจจุบัน) ระยะเวลานี้ คือ สมัยที่ครูสุตจิตต์
ดุริยประณีต เป็นผู้นำวง ระบบการเรียนการสอนยังคงเหมือนเดิม คือ การถ่ายทอดภายใน
ครอบครัวโดยญาติผู้ใหญ่ แต่เพิ่มบุคคลภายนอกชั้นลูกศิษย์ที่มีฝีมือดีมาสอนให้
หากลูกหลานคนใดจะเรียนดนตรี ต้องเริ่มหัดตีเครื่องประกอบจังหวะก่อน แล้วจึงไป
ฝึกหัดเครื่องหลัก ๆ ต่อไป ตามพรสวรรค์และพรแสวงของแต่ละคน

รัชฎาภรณ์ รุ่งเรือง (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 15 ธันวาคม 2553)
หรือครูอุ้ม หลานย่าของครูชม รุ่งเรือง ที่อาศัยอยู่ในบ้านดุริยประณีต และเป็นนักดนตรี
คนสำคัญของวงรุ่นปัจจุบัน ได้เล่าถึงระบบการเรียนการสอนในยุคนี้ให้ฟังว่า “พี่เริ่มเรียน
จริงจังเมื่ออายุประมาณ 8-10 ขวบ โดยคุณยายเชื้อม (ครูสุตา) จับให้หัดตีระนาดทุ้ม

เพลงระบำโบราณคดี แต่จำไม่ได้ว่าชื่อเพลงอะไร และครูมนตรี ตราโมท เป็นผู้จับมือ ด้น้องครอบครูเพลงสาธุการ คือ พวกพี่โตมากับครอบครวนักดนตรีจะได้ยินได้ฟังมาตลอด ก็จะจำเพลงต่าง ๆ ได้โดยไม่ต้องต่อ และการที่หัดให้หลาน ๆ ได้เรียนดนตรีก็เพื่อให้ สืบทอดทางเพลงและแบ่งเบาภาระพวกผู้ใหญ่ในการบรรเลงงานต่าง ๆ และหลังจาก ครอบครูแล้ว ป้าตุ๋ (หม่อมหลวงสุรภัย สวัสดิกุล) ได้ต่อเพลงให้ และเรียนกับป้าตึก (ครูทัศนัย พินพาทย) การเรียนที่บ้านพี่จะต่อกับญาติ ๆ เวลาที่ท่านมาที่บ้าน รุ่นพี่นี้ ญาติผู้ใหญ่ได้เสียชีวิตไปหลายคน ซึ่งสมัยก่อนบ้านเรามีการถ่ายทอดแบบพ่อสอนลูก ปู่สอนหลาน ไม่มีการบันทึกโน้ต แต่ปัจจุบันก็มีการเปลี่ยนแปลงบ้าง คือ อิงแบบเก่า แต่ก็ประยุกต์กับแบบใหม่ คือ สอนตัวโน้ตบ้าง แต่ก็เน้นสอนให้จำทำนองเพื่อฝึกความจำ มากกว่า และระบบการสอนในปัจจุบันนี้ได้เพิ่มระบบถ่ายทอดแบบครูสู่ลูกศิษย์ ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนวิธีการสอนทางเพลงและแนวทางการนำเสนอ เพื่อให้เข้ากับยุคสมัย ที่เปลี่ยนแปลงไป คือ ปรับเปลี่ยนบ้างแต่ไม่ได้เปลี่ยนทั้งหมด อย่างทางเพลงก็ปรับให้มี รสชาติหรือหวานมากขึ้น ยกตัวอย่าง กรณีครูเจียบ (สืบศักดิ์ คุริยประณีต) ต่อเพลงพญาโศก ทางครูพุ่ม ปาปยุวาทย์ ซึ่งสืบทอดผ่านหม่อมหลวงสุรภัยฯ และอาจารย์สุชาติ สืบต่อมาถึง ครูเจียบ ซึ่งใช้บรรเลงประชันวงมาตลอด แต่ยุคปัจจุบัน เด็กที่มาต่อเพลงต้องการทางที่ โหลดโผนมากขึ้น ครูเจียบจึงต้องปรับกลยุทธ์ ทำทางที่ทันสมัย มีลูกเล่นมากขึ้น แต่ถ้าใคร จะต่อทางเดิม ครูเจียบก็ต่อให้ตามความประสงค์ของผู้เรียน”

การเรียนการสอนในยุคนี้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการสอนจากเดิมที่เรียนกัน ตัวต่อตัวหรือเป็นหมู่คณะ โดยครูจะบรรเลงนำและให้ศิษย์บรรเลงตาม ก็เปลี่ยนเป็น ให้ฝึกฝนโดยอ่านตัวโน้ต และครูจะทวนทำนองให้ ส่วนทางเพลงที่บรรเลงยังคงรักษารูปแบบตามที่สืบทอดกันมา มีการปรับปรุงบ้างตามสมัยนิยม แต่ไม่ถึงกับเสียเค้าทางเดิม ซึ่งเป็นวิถีแห่งการดำรงวงให้อยู่รอด หากไม่ปรับเสียบ้างก็ไม่สามารถเข้าถึงคนฟัง ในยุคปัจจุบันได้ ทายาทในตระกูลจึงเป็นผู้มีความรู้ทั้งแบบ โบราณและแบบสมัยใหม่ ซึ่งเวลาบรรเลงก็นำทั้ง 2 ทางมาประยุกต์เข้ากันได้อย่างพิถีพิถันลงตัว ก่อเป็นเอกลักษณ์ ศิลป์ทางเพลงของวงคุริยประณีตในยุคปัจจุบัน

2. การเรียนการสอนสำหรับบุคคลนอกสายสกุลคุริยประณีต คนกลุ่มนี้ หมายถึง บุคคลนอกสายสกุลที่เข้ามาฝากตัวเป็นลูกศิษย์ ศึกษาวิชาความรู้จากบ้านคุริยประณีต

ซึ่งมีมากมายไม่สามารถนับจำนวนได้ ลักษณะการเรียนการสอนแบ่งตามระยะเวลาของผู้ควบคุมวง คือ

2.1 สมัยอดีต (พ.ศ. 2461 - พ.ศ. 2516) ระยะเวลานี้นับจากรุ่นครูสุข แม่แถม และครูโชติ คุริยประณีต เป็นผู้นำวง ดังที่นำเสนอแล้วว่า ยุคเริ่มต้นของตระกูลคุริยประณีต ครอบครัวดำเนินธุรกิจผลิตเครื่องดนตรีไทยขาย ถือเป็นต้นแบบของร้านประกอบเครื่องดนตรีไทยในปัจจุบัน ด้วยรูปลักษณะที่สวยงามและคุณภาพเสียงที่ดีเลิศ นักดนตรีจากทั่วสารทิศจึงมาสั่งซื้อเครื่องที่บ้านนี้ พร้อมกับฝากตัวเป็นศิษย์ร่ำเรียนวิชาดนตรีหรือไม่ก็ส่งบุตรหลานเข้ามาเรียน วงคุริยประณีตจึงมีสายทางเพลงมากมายทั่วประเทศ ไม่แพ้สำนักดนตรีไทยอื่นที่มีชื่อเสียง เช่น วงบ้านบาตร ของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) วงพาทยโกศล ของจางวางทั่ว พาทยโกศล เป็นต้น ซึ่งในเวลานั้น บ้านคุริยประณีตมีทั้งความสุขและความทุกข์เคล้ากัน เพราะเป็นช่วงก่อร่างสร้างชีวิต ครอบครัวครูสุขและแม่แถม คุริยประณีต จึงแบกรับภาระการเลี้ยงดูบุตร-ธิดา ซึ่งกำลังเจริญเติบโต และภาระการเลี้ยงดูเหล่าลูกศิษย์จากทั่วสารทิศที่เข้ามาฝากตัวร่ำเรียนวิชาดนตรีไทย ซึ่งครูไม่เคยคิดสตางค์ค่าสอน เวลาหุงข้าวต้องใช้กระทะใบใหญ่ เวลาที่ไม่มีกับข้าว ก็ไปเก็บผักบุ้งมาแกงกับปลาแห้ง ซึ่งได้จากเหล่าลูกศิษย์ที่นำมาจากบ้านต่างจังหวัด อันเป็นภาพที่สะท้อนถึงความยากลำบากและวิฤตอันรุนแรง ซึ่งตรงกับช่วงสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม สภาพบ้านที่อยู่อาศัยในสมัยนั้นก็คับแคบ ไม่เพียงพอกับสมาชิก เจ้าอาวาสวัดสามพระยาได้กรุณาอนุญาติให้ลูกศิษย์ครูสุข ได้อยู่อาศัย

นั่นวัน เมฆใหญ่ สุวรรณปิยะศิริ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 14 ตุลาคม 2553) นักแสดงรุ่นใหญ่ ซึ่งเป็น 1 ในลูกศิษย์ที่เรียนขับร้องกับครูเข้มซ้อย-ครูสุรางค์ คุริยพันธุ์ และครูสุจิตต์ คุริยประณีต ได้เล่าเกี่ยวกับวิธีการสอนของครูแต่ละคนว่า “อาเรียนกับครูบ้านคุริยประณีต เมื่อสมัยทำงานโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม ซึ่งสมัยนั้นมีการแสดงละครซึ่งต้องร้องเอง ครูเข้มซ้อยและครูสุรางค์ จะสอนให้ร้องอย่างละเอียดลออ ครูเข้มซ้อยนั้นเรียบร้อยน่ารักมาก พุดจาไพเราะอ่อนหวานสมชื่อเลย ส่วนครูสุจิตต์ ก็เรียนร้องบ้าง แต่สนิทในอัธยาศัยกันมากกว่า เพราะครูเป็นคนคิมน้ำใจ”

ภาพ 59 คุณนันทวัน เมฆใหญ่ สุวรรณปิยะศิริ และครูสุจิตต์ ครุฑประณีต

ที่มา. จากการบันทึกภาพถ่าย เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2553

กิจกรรมประจำวันโดยทั่วไปของสมาชิกครุฑประณีต คือ เมื่อถึงเวลาเย็นทุกคนจะทานข้าวร่วมกันที่บ้าน หลังจากนั้นจะมีการเรียนการสอนกันจนดึกดื่น แล้วจึงแยกย้ายกันไปนอน ลักษณะการเรียนการสอนเป็นการเรียนไปด้วยพร้อมกับร่วมงานแสดงต่าง ๆ ทำให้ทุกคนมีรายได้ การสอนจะแบ่งออกเป็นส่วนตัว ๆ เช่น ส่วนหนึ่งเรียนความรู้พื้นฐานทั่วไป อาทิ งานพิธีกรรมจะต้องเรียนโหมโรงเช้า โหมโรงเย็น อีกส่วนหนึ่งจะสอนไปตามลักษณะงานดนตรีที่รับบรรเลง เช่น งานศพ ก็จะต่อเพลงสำหรับวงปี่พาทย์มอญ อาทิ เพลงประจำบ้าน ประจำวัด ย่ำคำ ฟุ้งหอก เป็นต้น หากเป็นงานพิธีมงคล เช่น ทำขวัญนาค ก็จะต่อเพลงพวกพิธีทำขวัญ หรืองานประชันวง ก็จะต่อเพลงสำหรับใช้ประชันอวดฝีมือ เช่น เพลงเชิด เพลงทยอย จนถึงเพลงเดี่ยว ซึ่งการเรียนการสอนในยุคนี้เป็นไปเพื่อการอาชีพ ที่ขึ้นอยู่กับระยะเวลาและโอกาสแสดง จึงแตกต่างกับการเรียนในสถานศึกษาในปัจจุบัน ที่ต้องเรียนตามหลักสูตรที่แน่นอนตายตัว โดยเริ่มเรียนจากเพลงง่ายไปจนถึงเพลงยากจึงจะจบกระบวนการศึกษา แต่การเรียนแบบบ้านคนตรีนี้นี้ไม่มีการจบ เพราะไม่มีหลักสูตรมาบังคับให้ต้องเรียนเพลงโน้नให้ได้ก่อนแล้วจึงมาเรียนเพลงนี้ แต่มีข้อยกเว้น เช่น เพลงหน้าพาทย์ ซึ่งแบ่งเป็น ชั้นต้น ชั้นกลาง และชั้นสูง เหล่านี้ต้องเรียนเป็นลำดับขั้น ไม่สามารถข้ามลำดับได้ บางเพลงมีการกำหนดอายุผู้ที่ต่อเพลง และต้องบวชเรียนเสียก่อนจึงจะต่อได้ หรือบางเพลงก็มีความเชื่อว่าเป็นเพลงอาถรรพ์ ไม่สามารถบรรเลงได้ทั่วไป

จากวันนั้น บ้านดนตรีแห่งนี้ได้สร้างนักดนตรีที่มีคุณภาพออกไปสู่สังคมมากมายจนถึงวันนี้ หลายคนเป็นครูบาอาจารย์ที่มีชื่อเสียง มีตำแหน่งหน้าที่การงานใหญ่โต และมั่นคง เป็นที่เคารพนับถือของเหล่าลูกศิษย์ทั้งหลาย อันมีมากมายทั่วประเทศไทย ซึ่งต่างก็มีเบื้องหลังมาจากการต่อสู้ดิ้นรนมาพร้อมกับเสาหลักที่มีเคยโอนเอนหรือหักโค่นอย่างบ้านดุริยประณีต

2.2 สมัยปัจจุบัน (พ.ศ. 2516 - ปัจจุบัน) การเรียนการสอนในสมัยนี้ คือ ยุคที่ครูสุจิตต์ ดุริยประณีต (ศิลปินแห่งชาติ) เป็นผู้นำวง ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า ครูสุจิตต์เข้ารับตำแหน่งผู้นำครอบครัว หลังจากการมรณกรรมของครูโชติ ดุริยประณีต เมื่อปี พ.ศ. 2516 การเรียนการสอนสำหรับบุคคลภายนอกตระกูลก็เปลี่ยนแปลงไป โดยผู้เรียนมาต่อเพลงแบบไปกลับ เฉพาะวันเสาร์-วันอาทิตย์ทั้งวัน และวันธรรมดาช่วงเย็น แบ่งการเรียนออกเป็น 3 ระดับ เริ่มจาก (1) ระดับพื้นฐาน ผู้สอนจะเป็นลูกศิษย์ที่มีฝีมือดี (2) ระดับกลาง ผู้สอนจะเป็นทายาทของตระกูลรุ่นกลางถึงรุ่นใหญ่ และ (3) ระดับสูง ทายาทรุ่นใหญ่และครูผู้ใหญ่จากข้างนอกเป็นผู้สอน โดยครูจากภายนอกนั้นต้องมีเชื้อสายทางดนตรีเดียวกับบ้านดุริยประณีต ผู้เรียนชำระค่าเรียนเดือนละ 500 บาท และครูสุจิตต์เป็นผู้จ่ายค่าสอนให้กับครูผู้สอน ทั้งที่เป็นบุคคลในครอบครัวและนอกครอบครัวตามระดับที่สอน เช่น ผู้สอนระดับพื้นฐานได้รับค่าจ้างสอน 300 บาทต่อครั้ง ผู้สอนระดับสูงได้รับ 500 บาท เป็นต้น ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความยากง่ายของเพลงที่ต่อให้ผู้เรียนด้วย ดังนั้น อัตราค่าจ้างครูจึงไม่แน่นอน ด้านวิธีการสอนมีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสมัยปัจจุบันที่เน้นให้นักเรียนท่องจำและเข้าใจในทำนองเพลงผสมผสานกันไป ในระดับพื้นฐาน ครูจะสอนในรูปแบบของโน้ตเพลงเพื่อให้ง่ายต่อการบรรเลงและท่องจำ ส่วนในระดับสูง ครูใช้วิธีแบบโบราณที่สอนสืบต่อกันมา คือ บรรเลงนำและให้ลูกศิษย์บรรเลงตาม ซึ่งโดยธรรมชาติของเพลงไทย ทักษะและกลวิธีที่เป็นทางเฉพาะของแต่ละเครื่องดนตรีนั้น ไม่สามารถเขียนเป็นตัวโน้ตได้ ใครเรียนใครก็ได้เฉพาะตัว และกลเม็ดต่าง ๆ เช่น เทคนิคการผ่อนเสียงหนักเบา ของเครื่องสาย การเป่าโหม่งเสียงให้โหยหวานของขลุ่ย การตีกระทบพื้นระนาดเอกให้มียลลิตาไพเราะอ่อนหวาน หรือการบรรเลงทางขี้ของเครื่องต่าง ๆ ก็ไม่สามารถบันทึกเป็นตัวโน้ตได้ ดังนั้น การเรียนในระดับสูงจึงต้องเรียนกับครูที่มี

ความสามารถชั้นสูงแบบตัวต่อตัว และทางเพลงก็เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ใครฟังแล้วก็จะทราบทันทีว่าเป็นลูกศิษย์ของสำนักไหน

อย่างไรก็ดี แม้จะมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิถีแห่งการนำเสนอดนตรีไทยในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการเรียนการสอนและการแสดง แต่ทว่าลวดลายสายศิลป์แห่งสำนักดนตรีที่เป็นหนึ่งในลุ่มเจ้าพระยาอย่างวงดุริยางค์ประณีต ก็ยังคงรักษาเอกลักษณ์ศิลป์ที่สืบทอดต่อกันมาอย่างช้านานได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งวสุ แสงสิงห์แก้ว (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 7 สิงหาคม 2553) ลูกศิษย์ที่เคยเรียนขับร้องเพลงไทยกับครูสุจิตต์ ในช่วงเวลาปัจจุบันได้เล่าถึงวิธีการสอนของครูสุจิตต์ว่า “ผมเรียนขับร้องกับครูสุจิตต์ เพราะต้องแสดงละครเรื่อง สมเด็จพระนเรศวรมหาราช วิธีการสอนของครูจะง่าย สอนให้ร้องทีละวรรค ที่ผมฟังมากก็คือ การใช้เสียงขับร้องเพลงไทยเดิมเหมือนกับการขับร้องเพลงสากล คือ ระบบการเปล่งเสียง การหายใจ สิ่งที่ยากมากที่สุด คือ การเอื้อน เพลงที่ร้องนั้นเป็นเพลงเก่าโบราณซึ่งไม่เคยรู้จักมาก่อน ครูจะร้องคู่ไปกับผมเวลาเรียนและซ้อม ถือว่าเป็นวิธีที่ยอดเยียมมาก และเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้มาสัมผัสกับดนตรีไทยและได้เรียนกับศิลปินแห่งชาติอย่างครูสุจิตต์ ซึ่งเป็นศิลปินของวงดนตรีไทยที่มีชื่อเสียงระดับประเทศ”

ภาพ 60 คุณวสุ แสงสิงห์แก้ว

ที่มา. จาก การแสดงละครเวทีเรื่อง สมเด็จพระนเรศวรมหาราช มหกรรมศิลปะการแสดงและดนตรีไทยนานาชาติ 2553, โดย EDT Guide, 2553, ค้นเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2554, จาก <http://talk.edtguide.com>

บ้านคุริยประณีตเป็นศูนย์รวมแห่งการเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม ที่ผ่านการคิดค้น สร้างอัตลักษณ์ทางคุริยศิลป์ ซึ่งระยะเวลา 100 กว่าปี ที่ผ่านมา ได้ผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพด้านคุริยางคศิลป์ คีตศิลป์ และนาฏศิลป์ ออกรับใช้สังคม เป็นที่ประจักษ์ของคนทั่วไป และเมื่อวันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ. 2553 คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติกำหนดให้บ้านคุริยประณีตเป็นแหล่งเรียนรู้และสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยใช้ชื่อโครงการว่า “เปิดบ้านศิลปินแห่งชาติ ครูสุจิตต์ คุริยประณีต” นับเป็นแหล่งที่ 2 ของบ้านศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย) ต่อจากบ้านครูมนตรี ตราโมท ซึ่งได้รับการกำหนดเป็นบ้านแรก และเป็นแหล่งที่ 10 ของโครงการนี้

สุจิตต์ คุริยประณีต (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 6 มิถุนายน 2553)
กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “พวกเราคุริยประณีต ยินดีอย่างยิ่งที่คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เล็งเห็นความสำคัญของการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมดนตรีไทยและให้ความไว้วางใจ บ้านเรา ครูจะพยายามอนุรักษ์และเผยแพร่ของเก่า ๆ ที่คนรุ่นใหม่ไม่เคยได้ฟัง ได้สัมผัส และจะปรับวิธีการเรียนการสอนในรูปแบบต่าง ๆ ให้เรียนได้ง่ายขึ้น แต่จะไม่ทิ้งรูปแบบเก่าที่เน้นให้ผู้เรียนจำและเข้าใจทำนองมากกว่าการท่องตัวโน้ต”

ภาพ 61 ครูสุจิตต์ คุริยประณีต ถ่ายภาพร่วมกับประธานในพิธีและศิลปินแห่งชาติ ในวันพิธีเปิดบ้านศิลปินแห่งชาติ เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ. 2553

ที่มา. จากภาพถ่ายของพจนา คุริยพันธุ์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 14 ตุลาคม 2553)

คำให้สัมภาษณ์ของครูสุจิตต์ นับเป็นบทสรุปของรูปแบบการเรียนการสอนในปัจจุบันที่กำลังดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่องได้เป็นอย่างดี คนไทยจะได้บริโภคศิลปะที่เป็นของไทยแท้แบบดั้งเดิมเคียงคู่ไปกับศิลปะวิวัฒน์ เรียกว่า สามารถเสพลีปได้ทั้งเก่าและใหม่ไปพร้อมกัน

2.3 การเรียนการสอนภายนอกบ้าน บ้านคุริยประณีตมิใช่เพียงแต่ดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรมด้านการเรียนการสอนเฉพาะในบ้านเท่านั้น ศิลปินในวงยังได้รับเชิญจากองค์กรและสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ไปเผยแพร่ความรู้ด้านคุริยศาสตร์ไทยอยู่เสมอ ในองค์กรต่าง ๆ อาทิ กรมศิลปากร กรมประชาสัมพันธ์ โรงงานสุราบางยี่ขัน ธนาคารกรุงเทพพาณิชย์การ กองดุริยางค์ทหารบก และในสถาบันการศึกษา อาทิ คณะครุศาสตร์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ และชมรมดนตรีไทยสโมสรนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (พระราชวังสนามจันทร์) วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า เจ้าคุณทหารลาดกระบัง มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โรงเรียนเทพศิรินทร์ โรงเรียนราชินี
โรงเรียนสมุทรสาครวิทยาลัย โรงเรียนวัดสังเวชวิศยาราม โรงเรียนทวีธาภิเศก การรับเชิญ
ไปสอนนี้มีทั้งในเวลาราชการและนอกเวลาราชการ หรือเป็นรายชั่วโมง การสอน
ในสถาบันการศึกษาจะสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ ส่วนองค์กรต่าง ๆ นั้น
จะสอนตามที่ตกลงกัน

งานเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมด้านการเรียนการสอนของวงดนตรีไทย
บ้านดุริยประณีตนี้ เป็นกิจกรรมหลักของครอบครัวและประเทศชาติ เพราะเป็นการเผยแพร่
เพื่อการดำรงอยู่ทั้งของตัวเอง และศิลปะวิทยาการด้านดุริยศาสตร์ไทย อันเป็นกฎเกณฑ์
ของชาติที่มีอารยธรรม คือ มีผู้สร้างอารยวัตถุทั้งรูปธรรมและนามธรรม มีผู้สืบทอด
ผู้สืบทอด และมีผู้รักษา เพื่อให้ศาสตร์และศิลป์แห่งชนชาติได้คงอยู่ ซึ่งผลจากการดำเนิน
กิจกรรมนี้ ทำให้สายศิลป์แห่งบ้านดุริยประณีตมีอยู่ทุกพื้นที่ของประเทศไทย
หรือแม้แต่ในต่างประเทศ ครูสุจิตต์และทายาทของตระกูลก็มักได้รับเชิญให้ไปร่วมแสดง
หรือเป็นวิทยากรในการอบรมสั่งสอนให้ชาวไทยที่พำนักในประเทศต่าง ๆ หลายประเทศ
จึงถือว่า วงดนตรีไทยชาวบ้านวงนี้ได้ทำหน้าที่ศิลปินได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์แบบ คือ
ผลิต สร้างสรรค์ เผยแพร่ และเป็นที่ยอมรับ เป็นอัตลักษณ์ศิลป์อันประณีตและงดงาม

การเผยแพร่การแสดง

การเผยแพร่การแสดงทางวัฒนธรรม ถือเป็นภารกิจหลักของสำนักดนตรีไทย
ที่ต้องมีเวทีในการนำเสนอภาพสะท้อนในเงาร่างแห่งจิตใต้สำนึกที่ขับพลังแห่งภูมิปัญญา
ในการสร้างสรรค์งานศิลป์ผ่านกลวิธีต่าง ๆ ทั้งการรำ ร่าย การบรรเลง หรือการปี่พาทย์
ในการเปล่งเสียงขับร้องออกมาให้เสนาะหูคนฟัง จนเป็นที่ประทับใจจึงจะถือว่า
ประสบความสำเร็จในการสร้างสรรค์งานศิลป์ วงดุริยประณีตก็มีวิถีทางเช่นนี้
โดยระยะแรกเริ่มตั้งวง เวทีการแสดงส่วนใหญ่จะเป็นวัด ในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล

สุจิตต์ ดุริยประณีต (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 16 ตุลาคม 2553) เล่าถึงการรับ
งานแสดงของวงว่า “การรับงานในสมัยเริ่มแรกคุณพ่อคุณแม่จะเป็นผู้รับงานทั้งโกนจุก
บวชนาค หรือเทศน์มหาชาติ คิดดูแล้วกันว่าต้องดีถึง 13 กัณฑ์ ตั้งแต่กลางวันยันกลางคืน
แต่คิดค่าจ้างเพียง 350 บาท ถูกมาก ต่อมาวันที่ 2 คือ ครูจะรับงานเอง อย่างเช่น วัดสระเกษ

เขาจะจ้างเราในนามวงครุสภา แต่ใช้เครื่องบ้านเรา เป็นแบบผูกขาดบรรเลงเสร็จก็เก็บ
เครื่องมอญไว้ที่วัดเลย เขามีเงินให้ครั้งละ 300 บาท นักดนตรีมี 10 คน ก็จ่ายคนละ 30 บาท
แต่สมัยนี้ไม่มีแล้ว วัดไหนหากเจ้าภาพไม่หาวงดนตรีเราก็ไม่มีโอกาสได้เล่น
เพราะวัดเขาไม่ชอบ บอกว่าหนวกหู แต่ว่าน่าแปลกทำไมจึงมีงเต็ก มีวงดนตรีลูกทุ่งได้
แต่ดนตรีไทยห้ามมี แปลกใหม่ล่ะ หรือบางวัดเจ้าภาพต้องจ่ายเงินให้กับทางวัดก่อนนะ
จึงจะอนุญาตให้จ้างเราเข้าไปเล่นได้ ครูก็ไม่เข้าใจเหมือนกัน การแสดงแต่ละครั้ง
ก็ขึ้นอยู่กับเจ้าภาพ เช่น ถ้าคนตายชอบการแสดงรำ เราก็จัดการรำน้ำศพไปพร้อมกับ
การบรรเลงด้วย อย่างล่าสุดครูรับงานเทศน์มหาชาติ ก็คิดแค่ 2,000 บาท คิดแพงมาก
ก็ลำบากทั้งเจ้าภาพและวงของเราเอง ถือเป็นการทำบุญ แต่มีบางวัด เช่น วัดสามพระยา
นี่เราผูกขาดเหมือนกัน แต่เป็นการผูกขาดแบบดีให้ฟรีเลย เป็นประจำทุกปี ในงานทำบุญ
ดึกบาตรดาวดิ่งส์ เพราะสมัยก่อนวัดนี้มีบุญคุณกับบ้านเรา ท่านเจ้าอาวาสให้กุฏิแก่ลูกศิษย์
บ้านคุริยประณีตได้อาศัยหลับนอน เมื่อมีโอกาสครูจึงต้องสนองคุณท่าน แล้วตอนนี้
งานแสดงประจำของวงไม่มีแล้ว เหมือนเมื่อก่อนที่เราเคยไปแสดงที่ห้องอาหารพิมาน
ทุกคืน เป็นเวลาถึง 11 ปี แต่ตอนนี้เศรษฐกิจมันพังทุกอย่างก็พังไปด้วย ห้องอาหาร
ก็ไม่มีฝรั่งมาดุเหมือนเมื่อก่อน ที่รับงานอยู่ตอนนี้ คือ เป็นครั้งคราวตามแต่เจ้าภาพจะหา
และตัวบุคคลเองต่างก็รับงานสอนทุกวัน เช่น วันเสาร์-อาทิตย์ก็สอนที่บ้าน วันธรรมดา
ก็ออกไปสอนตามมหาวิทยาลัย ส่วนตัวครูเอง วันจันทร์ก็สอนที่สถาบันเทคโนโลยี-
พระจอมเกล้า เจ้าคุณทหารลาดกระบัง วันอังคารไปประชุมที่ราชบัณฑิต วันพุธสอนที่
มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตทับแก้ว วันพฤหัสบดีไปสอนที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
วันศุกร์ก็มีประชุมที่ราชบัณฑิตอีก 1 วัน ต้องทำกันแบบนี้ล่ะลูกในปัจจุบันนี้”

กิจกรรมการแสดงทางวัฒนธรรมของวงคุริยประณีต จำแนกได้ 2 ประเภท ดังนี้

1. การบรรเลงและขับร้องของวงคุริยประณีต เป็นการนำเสนอในรูปแบบการแสดง
ในวาระต่าง ๆ ทั้งที่เป็นงานจ้างหรืองานแสดงโชว์ตามเวทีต่าง ๆ โดยไม่มีผู้ว่าจ้าง
วงที่ใช้บรรเลงขึ้นอยู่กับประเภทของงาน เช่น งานพิธีมงคล จะใช้วงมโหรี วงเครื่องสาย
และวงปี่พาทย์ไม้นวม มีวงปี่พาทย์ไม้แข็งบ้าง เช่น งานไหว้ครู ส่วนงานอวมงคล จะใช้
วงปี่พาทย์มอญบรรเลง เพลงที่ใช้แสดงมีหลายประเภท เช่น เพลงตับ เพลงเถา เพลงเรื่อง
เพลงเกร็ด รวมไปถึงเพลงสำเนียงภาษาต่าง ๆ ที่เรียกว่า เพลงสิบสองภาษา และยังมี
การบรรเลงประกอบการแสดงประเภทต่าง ๆ ได้แก่ โขน ละครร้อง ละครพันทาง

ละครนอก ละครใน ละครชาตรี ละครเสภา เป็นต้น ซึ่งแบ่งเป็นลักษณะงานและสถานที่ดังนี้

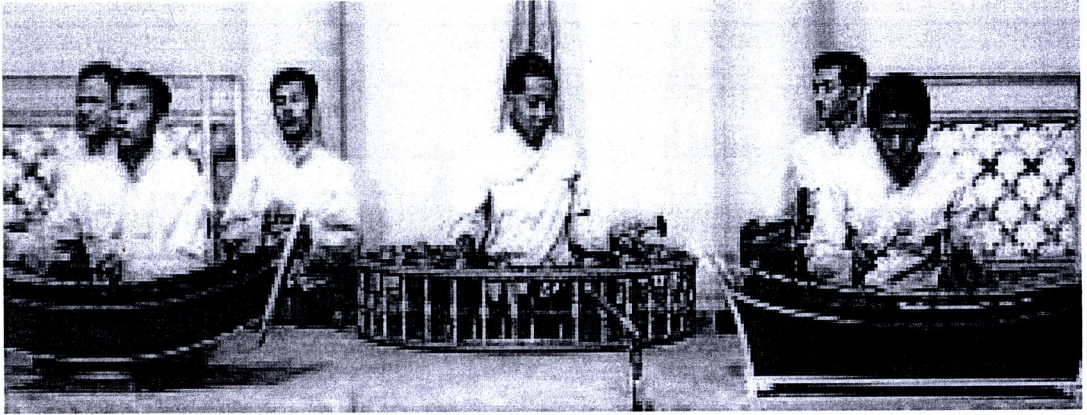
1.1 การแสดงตามงานที่มีผู้ว่าจ้าง การแสดงในงานประเภทนี้มีทั้งที่เป็นวาระแน่นอนและไม่แน่นอน รวมไปถึงทั้งที่มีผู้ว่าจ้างและไม่มีผู้ว่าจ้าง บางครั้งขึ้นอยู่กับช่วงเวลา เช่น ในฤดูหนาวมักจะมีพิธีมงคลสมรส วงดุริยประณีตก็จะได้ออกแสดงในพิธีนี้บ่อยครั้ง หรือในช่วงเทศกาลสำคัญ ๆ อาทิ วันสงกรานต์ วันขึ้นปีใหม่ ก็มักจะมีผู้ว่าจ้างให้ไปแสดงทั้งงานบุญและงานศพ สำนักดนตรีต่าง ๆ จะยึดถืองานแสดงประเภทนี้เป็นรายได้หลักของวงเลยทีเดียว เจ้าของวงและลูกวงจึงพยายามสร้างความประทับใจแก่เจ้าภาพ ตั้งแต่การตอบรับงาน การตกลงราคา และการแสดงที่ต้องผสมผสานศาสตร์ศิลป์ทุกอย่างเพื่อให้เป็นที่ติดตาตรึงใจแก่ผู้ชม ซึ่งบ้านดุริยประณีตก็ปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้อย่างดี

1.2 การแสดงที่เผยแพร่ทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์ การนำเสนอผลงานการแสดงทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์ของวงดุริยประณีต เริ่มตั้งแต่รุ่นครูโชติและครูขึ้นที่จัดรายการดนตรีไทยทางวิทยุกระจายเสียงศาลาแดง สมัย จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี และต่อมาครูทัศนีย์ ครูสุจิตต์ และครูสืบสุด ก็เข้ารับราชการที่กรมประชาสัมพันธ์ ครั้นพอถึงรุ่นหลาน คือ ทายาทของครูชม ครูทัศนีย์ และครูสืบสุด ต่างก็เข้ารับราชการอยู่ในแผนกดนตรีไทย กรมประชาสัมพันธ์เช่นกัน ครูณพนธ์ ดุริยพันธุ์ บุตรชายของครูเข้มซ้อย ก็เข้าทำงานที่ไทยทีวีช่อง 4 บางขุนพรหม ครูสุรางค์ ดุริยพันธุ์ ก็เป็นผู้จัดรายการเกี่ยวกับดนตรีไทยอยู่ที่ไทยทีวีสีช่อง 9 อ.ส.ม.ท. จนเกษียณอายุงาน และรุ่นเหลนอย่างนายฉัตรชัย ดุริยประณีต (นก วงเลียง) ซึ่งเป็นหลานปู่ของครูโชติ ก็เป็นนักแต่งเพลงที่มีชื่อเสียง และรวมกลุ่มกับเพื่อนตั้งวงดนตรีชื่อว่า “เลียง” หรือนายธนวิทย์ ศรีขาว (บานาน่าไบท์) ก็เป็นนักร้องและโปรดิวเซอร์ชื่อดังของวงการบันเทิงไทย ที่กล่าวมาจะเห็นว่า สมาชิกของตระกูลนี้ล้วนเข้าไปอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของหน่วยงานที่ผลิตสื่อออกสู่ประชาชน จึงมิใช่เรื่องแปลกที่วงดุริยประณีตจะมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป และจัดว่าเป็นวงดนตรีไทยที่มีโอกาสแสดงผลงานทั้งภาพและเสียงมากที่สุดวงหนึ่ง

รายการวิทยุที่สร้างชื่อเสียงให้สมาชิกของวงมากที่สุด คือ รายการรีนรสดนตรีไทย ที่มีคนฟังทั่วประเทศ ดำเนินรายการโดยครูสุจิตต์ คุริยประณีต ในระยะแรก ออกอากาศเฉพาะวันจันทร์และวันศุกร์ เวลา 12.00-12.30 น. ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ความถี่ 891 KHz ต่อมาได้เพิ่มเวลาออกอากาศเป็นทุกวันจันทร์-วันศุกร์ เวลาเดียวกัน ส่วนวันเสาร์-วันอาทิตย์ เป็นการสอนขับร้องเพลงไทย ซึ่งนอกจากการจัดรายการทางวิทยุแห่งประเทศไทยแล้ว วงคุริยประณีตยังผลิตผลงานออกอากาศทางสถานีวิทยุอื่นด้วย เช่น สถานีวิทยุศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งจะนำเสนอในรูปแบบการอัดเสียงเพลงประกอบละคร ทั้งจากวรรณคดี เช่น ขุนช้างขุนแผน อิเหนา ละครอิงประวัติศาสตร์ เช่น พระนางจามเทวี สมเด็จพระนเรศวรมหาราช มีการบรรเลงและขับร้องตามวโรกาสและโอกาสสำคัญ ๆ เช่น วโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือในโอกาสวันขึ้นปีใหม่ ซึ่งในขณะนี้ถือเป็นยุคเฟื่องฟูของคุริยประณีตภายใต้การควบคุมของครูสุจิตต์

รายการโทรทัศน์ที่สร้างชื่อเสียงให้วงคุริยประณีต คือ รายการเพลินเพลงกับนฤพนธ์ ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม หลังจากทีครุนฤพนธ์ คุริยพันธ์ุ ได้รับเชิญมาขับเสภาที่ทางสถานีได้จัดรายการพิเศษรำลึกถึงครูเหินหว บิดาของครุนฤพนธ์ ซึ่งประสบอุบัติเหตุเสียชีวิต เนื่องด้วยท่านเป็นนักร้องเสียงเอกแห่งกรมศิลปากร ซึ่งในขณะนั้นกำลังมีชื่อเสียงมาก เมื่อเกิดเหตุการณ์นี้ขึ้นจึงเป็นข่าวโด่งดัง และเมื่อทายาทของครูเหินหวปรากฏตัวทางโทรทัศน์จึงเป็นที่สนใจของผู้ชม หลังจากนั้นครุนฤพนธ์ ก็ได้เข้าทำงานในวงการโทรทัศน์อย่างเต็มตัวกับรายการนี้ บุคคลสำคัญอีกท่านหนึ่งที่เปรียบเสมือนที่พึ่งพิงซึ่งกันและกันมาโดยตลอด คือ ครูสัมพันธ์ พันธุ์มณี ซึ่งจัดรายการแสดงละครโทรทัศน์ในสมัยนั้น เวลามีละครรำหรือร้อง ก็จะเชิญวงคุริยประณีตมาร่วมแสดงเสมอ ดารานักแสดงยุคนั้นจึงได้เป็นลูกศิษย์ทั้งฝ่ายการรำกับครูสัมพันธ์ และฝ่ายการเรียนดนตรีและขับร้องกับศิลปินบ้านคุริยประณีต อาจกล่าวได้ว่า การแสดงละครประกอบการบรรเลงดนตรีไทยส่วนใหญ่จะผูกขาดกับวงคุริยประณีต แม้กระทั่งรายการแสดงละครของ พลโท หม่อมหลวงขาบ กุญชร ก็ไม่ไว้วางใจใครนอกจากวงนี้เท่านั้น ต่อมาถึงยุคสถานีโทรทัศน์สีช่อง 9 อ.ส.ม.ท. ครูสุรางค์ คุริยพันธ์ุ เป็นผู้มืบทบาทสำคัญ

ในการขับเคลื่อนรายการเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมไทยของสถานี ซึ่งในสมัยนั้นไม่มีใคร
 ไม่รู้จัก 2 พี่น้องตระกูลคุริยพันธุ์ ผู้มีสายเลือดทางดนตรีและขับร้องจากตระกูลคุริยประณีต

ภาพ 62 วงดนตรีเพลินเพลงกับนฤพนธ์ (วงแรก) ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 4
 บางขุนพรหม ปี พ.ศ. 2506 สืบสุข คุริยประณีต (ระนาดเอก) สมชาย คุริยประณีต
 (ระนาดทุ้ม) หม่อมหลวงสุรภัย สวัสดิกุล (ฆ้องวงใหญ่) สมพงษ์ นุชพิจารณ์ (กลองแขก)
 ร้อยตรีอนันต์ คุริยพันธุ์ (กลองแขก) วิเชียร พรหมจรรย์ (ฉิ่ง)

ที่มา. จากภาพถ่ายของพจนา คุริยพันธุ์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 14 ตุลาคม 2553)

ภาพ 63 วงมโหรีหญิง ได้แก่ ครูสุตจิตต์ (ระนาดทุ้ม) และครูสุดา (ฆ้องวงใหญ่)
ออกอากาศทางโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม

ที่มา. จากการบันทึกภาพถ่ายของครูสุตจิตต์ ดุริยประณีต เมื่อวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2549

ภาพ 64 วงดุริยประณีตรุ่นจิ๋ว ออกอากาศทางโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม

ที่มา. จากการบันทึกภาพถ่ายของครูสุตจิตต์ ดุริยประณีต เมื่อวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2549

1.3 การประชันวงดนตรีไทย เป็นกิจกรรมการแสดงที่สร้างชื่อเสียงให้บ้านดุริยประณีต เปรียบเสมือนสัญลักษณ์ที่บ่งบอกความเป็นตัวตนของคนในสายสกุล มาตลอดระยะเวลา 100 กว่าปี ตั้งแต่ทายาทของผู้ก่อตั้งวงรุ่นที่ 1 จนถึงรุ่นปัจจุบัน นักดนตรีบางคนถึงกับกล่าวว่า หากดุริยประณีตไปเล่นคู่กับใครที่ไหนก็ตามเป็นต้องทำดี ประชันทุกครั้งไป เมื่อพิจารณาคำพูดดังกล่าวแล้วเห็นว่าจะจริง แต่มิใช่ด้วยวิสัยของคนพาล แต่เป็นเพราะต้องการสร้างชื่อเสียงมากกว่า เนื่องจากสมัยก่อนเมืองไทยมีวงดนตรีมากมาย ทั้งราชสำนักและระดับชาวบ้าน วงไหนมีอะไรดีก็จะนำมาอวดกัน โดยเฉพาะระดับชาวบ้าน ยิ่งต้องแข่งขัน หากวงใดไม่มีฝีมือก็จะพากันอดตายเพราะไม่มีใครว่าจ้าง ดุริยประณีต ก็คงจะดำเนินวิธีแห่งปกตินคนดนตรีแบบโบราณ แต่การประชันนั้นมิใช่พาโลเอาเพียงคนแพ้นชนะเพื่อความสะใจ เพราะมีกฎ กติกา มารยาท และระเบียบแบบแผน ดังนั้น สมัยก่อนใครประชันชนะจะถือว่าเป็นวงดนตรีชั้นยอด นอกจากจะได้รับชื่อเสียงแล้ว การประชันยังทำให้ดนตรีไทยมีการพัฒนา เพราะต้องฝึกซ้อมอย่างหนักและหาทางเพลงที่แปลกใหม่พิสดารมาแก้ทางกัน ซึ่งต้องใช้ดุริยศาสตร์มาสร้างดุริยศิลป์อันเป็นเอกลักษณ์ เฉพาะตัวของผู้ประชันและผู้บรรเลง ที่ต้องประสานจิตให้เข้าใจเลื่อมลลายสายศิลป์ แห่งดุริยางค์ไทย

ณรงค์ เขียนทองกุล (2541, หน้า 99-100) ได้กล่าวถึงลักษณะพิเศษ ในการประชันวงของดุริยประณีตไว้ดังนี้

1.3.1 แต่งเพลงนำเฉพาะก่อนการบรรเลงของคณะดุริยประณีต ตัวอย่างเช่น ก่อนการบรรเลงโหมโรงเพลงศรีสังคีตจะมีเพลงนำก่อน ทำนองเพลงมีลักษณะลีลา เป็นการประสานเสียงแนวล้ำกับทำนองเพลงสากล

1.3.2 ปรับแต่งลูกหมัดและเพลงหางเครื่องแบบแปลกหรูหราตามเพลงเกร็ด 3 ชั้น ที่บรรเลงมาก่อนแล้ว และออกตามภาษา เช่น เพลงสุริโยทัย เอา ออกลูกหมัดหางเครื่อง มีการเคี้ยวเครื่องดนตรีแต่ละชนิดรอบวง การเน้นเคี้ยวกลองสองหน้า

1.3.3 เน้นลีลาที่โลดโผน เอาใจตลาด บรรเลงแล้วคนดูสนใจ ตื่นเต้น เร้าใจ เป็นอันมาก มีการข่มขวัญคู่ประชันโดยใช้วิธีการขับร้องและบรรเลงดนตรี ใช้คำร้องที่ข่มขวัญคู่ประชันเวลาที่ต่างวงบรรเลงหรือการเคี้ยวเครื่องนั้น เวลาใกล้จะจบเพลง

วงดุริยางค์จะบรรเลงทับวงคู่ต่อสู้ช่วงวรรคท้ายของเพลงที่บรรเลง เป็นการข่มขวัญให้กระเจิง

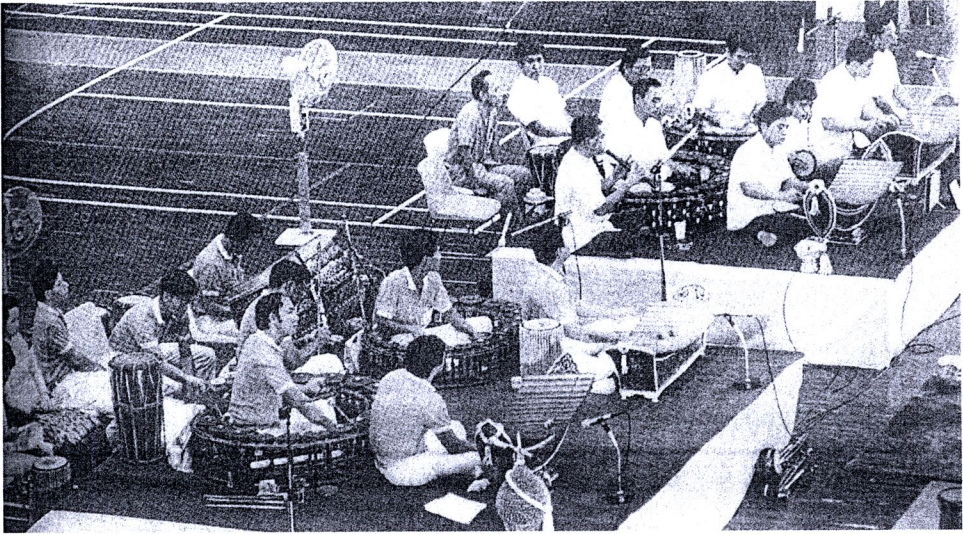
1.3.4 มีการแสดงเดี่ยว ใช้ลีลาการเดี่ยวที่แปลกแตกต่างไปจากปกติ เน้นเรื่องความสามารถเฉพาะเครื่องดนตรีเป็นสำคัญ เช่น เดี่ยวระนาด 5 ราง เดี่ยวฆ้องมอญ 3 ราง การนอนเดี่ยวเครื่องดนตรี เดี่ยวเพลงโดยนักดนตรี 2 คน

การประชันวงครั้งสำคัญของวงดุริยางค์มีหลายครั้ง แต่ที่ประทับใจผู้ชมและสร้างชื่อเสียงปิติแก่ผู้บรรเลงมากที่สุด คือ การประชันวงปีพาทย์หน้าพระที่นั่ง ณ วังสราญลย์ เมื่อวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2473 ในวโรกาสที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ ทรงฉลองพระชนมายุครบ 48 พรรษา ครั้งนั้นพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินมาเป็นองค์ประธาน พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี การประชันครั้งนี้มีวงร่วม 3 วง คือ วงวังบางขุนพรหม วงวังสราญลย์ และวงหลวง นักดนตรีจากบ้านดุริยางค์มาร่วมประชันอยู่วงหลวง ประกอบด้วย ครูชื่น ดุริยางค์ต บรรเลงระนาดเอก ครูหน่วง ดุริยพันธุ์ บรรเลงฆ้องวงใหญ่ และครูโชติ ดุริยางค์ต บรรเลงกลองสองหน้า เพลงที่ใช้บรรเลงนั้นเพลงโหมโรงไม่จำกัดเพลง แล้วตามด้วยเพลงพม่าห้าท่อน เถา เพลงบุหลันชกมวย เถา และเพลงทะเลแยะ (บรรเลงเดี่ยวทุกเครื่องดนตรี) เพลงแขกลพบุรี ไม่กำหนดว่า 3 ชั้น หรือเถา เพลงอาเฮีย (บรรเลงเดี่ยวทุกเครื่องดนตรี) เพลงทยอยใน เถา เพลงกราวในบรรเลงเดี่ยวต่อกันระหว่างเครื่องดนตรี และจบด้วยเพลงพระอาทิตย์ชิงดวง ซึ่งผลการประชันครั้งนี้ไม่มีการตัดสิน

ภาพ 65 วงบ้านคูริยประณีตกำลังบรรเลงประชันวงถวายหน้าพระที่นั่งสมเด็จพระเทพ-
รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา จังหวัดนครปฐม
เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2528

ที่มา. จาก บ้านบางลำพู ชุมชนดนตรีไทยชาวบ้านที่ยิ่งใหญ่และเก่าแก่ของกรุงเทพฯ
(หน้า 100), โดย ณรงค์ เขียนทองกุล, 2541, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.

ภาพ 66 (ซ้าย) วงบ้านคูริยประณีต ประชันกับวงบ้านบางกะปิ (ขวา) หน้าพระที่นั่ง
ที่มา. จาก บ้านบางลำพู ชุมชนดนตรีไทยชาวบ้านที่ยิ่งใหญ่และเก่าแก่ของกรุงเทพฯ
(หน้า 100), โดย ณรงค์ เขียนทองกุล, 2541, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.

1.3.5 กิจกรรมการประกวดขับร้องเพลงไทย เป็นกิจกรรมที่บ้านคูริยประณีตให้ความสำคัญพอ ๆ กับการประชันวง เพราะรางวัลจากการประกวดจะเป็นเครื่องรับรองคุณภาพทางเพลงบรรเลงร้องของวง จากการสัมภาษณ์คนในสายสกุลและการค้นคว้าจากหนังสือที่บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับงานประกวดร้องเพลงที่มีชื่อลูกวงคูริยประณีตร่วมประกวด ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

1.3.5.1 กรมโฆษณาการ พ.ศ. 2492 รางวัลที่ 1 ได้แก่ นางสาวเจริญใจ สุนทรวาทิน รางวัลที่ 2 ได้แก่ นางสาวทัศนีย์ คูริยประณีต และรางวัลที่ 3 ได้แก่ นางสาวสุดจิตต์ คูริยประณีต

1.3.5.2 การประกวดขับร้องทางสถานีวิทยุ ว.ป.ถ. ก่อนปี พ.ศ. 2500 รางวัลชนะเลิศฝ่ายชาย ได้แก่ นายแจ้ง คล้ายสีทอง และรางวัลชนะเลิศฝ่ายหญิง ได้แก่ นางประชิด จำประเสริฐ

1.3.5.3 การประกวดระดับโรงเรียนในงานศิลปวัฒนธรรมของทุกปี ปรากฏว่า 3 พี่น้องตระกูลคุริยพันธุ์ อันประกอบด้วย นางสาวสุรางค์ นางสาวดวงเนตร นายนฤพนธ์ คุริยพันธุ์ จะสลับกันเป็นผู้ได้รับรางวัลชนะเลิศเสมอ

1.3.5.4 งานประกวดร้องทอคำครั้งที่ 1 ในปี พ.ศ. 2523

รางวัลชนะเลิศรุ่นใหญ่ชาย ได้แก่ นายสมบัติ สังเวียนทอง รางวัลรองชนะเลิศรุ่นใหญ่ชาย ได้แก่ นายณรงค์ รวมบรรเลง รางวัลชนะเลิศรุ่นใหญ่หญิง ได้แก่ นางสาวมโหรี เพ็งพงศา รางวัลชนะเลิศรุ่นใหญ่หญิง ได้แก่ นางบุหงา นาคพลั้ง และนางพจนีย์ รุ่งเรือง รางวัลชนะเลิศรุ่นเล็กชาย ได้แก่ นายฐานันดร กัมพลพันธุ์ รางวัลรองชนะเลิศรุ่นเล็กชาย ได้แก่ นายมณเฑียร แสงโชติ และนายคนัย น้อยชื่น รางวัลชนะเลิศรุ่นเล็กหญิง ได้แก่ นางสาวสาทิพย์ น่วมศิริ รางวัลรองชนะเลิศรุ่นเล็กหญิง ได้แก่ นางสาวสุกัญญา ทับพร และนางสาวอุคมทรัพย์ เสนิพงษ์

1.3.5.5 งานประกวดร้องทอคำครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2528

รางวัลชนะเลิศฝ่ายชาย ไม่มีผู้ได้รับรางวัล รางวัลรองชนะเลิศฝ่ายชาย ได้แก่ นายเชาวลิต ทับพร และนายชัยพร ทับพวาชินทร์ รางวัลชนะเลิศฝ่ายหญิง ได้แก่ นางสาวบรรจง สุขสวัสดิ์ และรางวัลรองชนะเลิศฝ่ายหญิง ได้แก่ นางสาวจันทิมา ชนนทา และนางสาวแสงจันทร์ รัมมะพัฒน์

จากการประกวดรายการต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า ผู้ที่เป็นสมาชิกวงคุริยประณีตและได้รับรางวัล ได้แก่ (1) นางสาวทัศนีย์ คุริยประณีต (2) นางสาวสุดจิตต์ คุริยประณีต (3) นายแจ้ง คล้ายสีทอง (4) นางสาวสุรางค์ คุริยพันธุ์ (5) นางสาวดวงเนตร คุริยพันธุ์ (6) นายนฤพนธ์ คุริยพันธุ์ (7) นายณรงค์ รวมบรรเลง (8) นางบุหงา นาคพลั้ง (9) นางพจนีย์ รุ่งเรือง (10) นายฐานันดร กัมพลพันธุ์ (11) นางสาวสุกัญญา ทับพร (12) นายเชาวลิต ทับพร (13) นายชัยพร ทับพวาชินทร์ และ (14) นางสาวบรรจง สุขสวัสดิ์

นอกจากคุริยประณีตจะส่งทายาทและลูกศิษย์เข้าร่วม ประกวดแล้ว บางครั้งยังเป็นผู้จัดประกวดเองด้วย เช่น ครั้งล่าสุด เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2553 คุริยประณีตในฐานะมูลนิธิได้ร่วมกับมูลนิธิเกศอัมรินทร์และสำนักงานคณะกรรมการ-วัฒนธรรมแห่งชาติ จัดการประกวดศิลปะการแสดงและดนตรีไทย (ร้อง-รำ-ทำเพลง)

ในโครงการ “ตามหาเงาแม่สุดจิตต์ ดุริยประณีต ศิลปินแห่งชาติ” ซึ่งเป็นปฐมนิยบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการเล่นเครื่องดนตรีไทยได้ทุกประเภท รวมทั้งความสามารถด้านการขับร้องและรำไทยในรูปแบบต่าง ๆ การประกวดครั้งนี้ ผู้ประกวดจึงต้องมีความสามารถครบถ้วน ทั้งการขับร้องเพลงไทย การรำไทย และการบรรเลงดนตรีไทย

1.4 การบรรเลงและขับร้องประกอบการแสดงต่าง ๆ สามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1.4.1 ละครดึกคำบรรพ์ เป็นการแสดงที่ผสมผสานระหว่างวัฒนธรรม ตะวันออกและตะวันตก กล่าวคือ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงร่วมกับ เจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ (หม่อมราชวงศ์หลาน กุญชร) ปรับปรุงการแสดงละครของไทย ให้ตัวละครร้องและรำเองตามแบบอย่างการแสดงโอเปร่า วงดนตรีที่บรรเลงใช้เครื่องดนตรีที่มีเสียงทุ้ม ซึ่งได้รับความนิยมอย่างมาก นักดนตรีของบ้านดุริยประณีต นับตั้งแต่ครูสุขได้รับราชการในกรมมหรสพและเป็นคนระนาดทุ้มเหล็กประจำวงปีพาทย์ ดึกคำบรรพ์ของเจ้าพระยาเทเวศร์ฯ จนกระทั่งบุตร-ธิดาของครูสุข ดุริยประณีต ก็เข้ารับราชการในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เจ้าพระยาวรวงศาธิพัฒน์ (หม่อมราชวงศ์เย็น อิศรเสนา) เป็นเสนาบดีกระทรวงวัง ซึ่งบุตร-ธิดาของครูสุข ก็ได้ต่อเพลงละครดึกคำบรรพ์จากบ้านเจ้าคุณวรพงศ์ฯ ไว้ด้วย บ้านดุริยประณีตจึงเป็นสำนักดนตรีไทยที่ได้เพลงละครเก่า ๆ ทั้งที่เป็นแบบราชสำนักและแบบชาวบ้านไว้มากที่สุด และมีการบันทึกเสียงไว้หลายชุด เช่น แผ่นเสียงละครดึกคำบรรพ์ บันทึกเสียงประมาณปี พ.ศ. 2501 เรื่อง อิเหนา มี 4 ตอน ได้แก่ ชมดง ชมศาล ไหว้พระ และบวงสรวง

ภาพ 67 หน้าปกแผ่นเสียงผลงานของวงดุริยประณีต

ที่มา. จากการบันทึกภาพถ่ายหน้าปกแผ่นเสียงของครูสุจิตต์ ดุริยประณีต เมื่อวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2549

1.4.2 ละครรื่อง ถือกำเนิดในเมืองไทยตอนช่วงปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีต้นกำเนิดมาจากการแสดงละครรื่องของชาวมลายู (Malay Opera) เรียกว่า “บังสาวัน” (Bangsawan) เคยเล่นถวายสันเกล้ารัชกาลที่ 5 ทอดพระเนตรครั้งแรกที่เมืองไทรบุรี ต่อมาละครบังสาวันได้เข้ามาแสดงในกรุงเทพฯ เป็นที่สนใจของชาวพระนครมากในสมัยนั้น พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงร่วมกับหม่อมหลวงด่วนศรี วรวรรณ พระชายา แก้ไขปรับปรุงละครบังสาวัน ที่เข้ามาแสดงในกรุงเทพฯ ให้เป็นละครรื่องแบบไทย ๆ โดยใช้บทรื่องเป็นกลอนสุภาพ ร้องด้วยทำนองเพลงไทยเดิมประเภทสองชั้น ที่มีความไพเราะ ฟังง่าย และเรียกละครที่ทรงปรับปรุงนี้ว่า ละครกรรมพระนราฯ หรือละครหม่อมด่วน เมื่อแสดงถวายหน้าพระที่นั่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ใช้ชื่อว่า ละครหลวงนฤมิตร ต่อมาเมื่อเชื่อเป็นทางการว่า ละครปริดาสัย ละครรื่องนี้ได้รับความนิยมเรื่อยมาจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีคณะละครเพิ่มขึ้นและมีชื่อเสียงหลายคณะ เช่น ละครแม่เยื่อน ละครนาคบันเทิงของแม่บุญนาค ละครของพรานบุรณ

และคณะละครเทพบันเทิงของแม่ชม้อย จนเวลาต่อมาความนิยมละครร้องของประชาชนก็เริ่มลดลงจนเกือบหายไปในที่สุด

ในปี พ.ศ. 2515 มีกลุ่มคนรุ่นใหม่ร่วมกันจัดตั้งคณะละครชื่อว่า คณะละครอาสาสมัคร ในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการฟื้นฟูละครร้องให้กลับคืนมา ในรูปแบบที่เน้นการร่ายอย่างสวยงามและใช้ดนตรีไทยดำเนินเรื่องอย่างละครดึกดำบรรพ์ โดยคณะละครนี้ประกอบด้วย กลุ่มนิสิต-นักศึกษาจากสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ และศิลปินรับเชิญ โดยมีนายสมภพ จันทรประภา เป็นผู้ประพันธ์บทละคร หม่อมหลวงจุลลา จอนรด กำกับการแสดง ครูสุทธจิตต์ คุริยประณีต ซึ่งเคยเรียนเพลงละครร้องกับแม่เอื้องใหญ่ (ครูเอื้อง สีไกววิน) และแม่ชม้อย เป็นผู้บรรจเพลงและฝึกสอนการขับร้อง ครูเมธา หมูเอื้อง ควบคุมวงดนตรี และบรรเลงเพลงโดยวงบ้านคุริยประณีต คณะละครนี้ได้ผลิตผลงานอันทรงคุณค่าไว้หลายเรื่อง เช่น ละครสมเด็จพระนเรศวรมหาราช นางเสื่อง พระสุพรรณกัลยา ศรีธรรมมาโสกราช ศักขางระจัน ซึ่งเป็นบทประพันธ์ของนายสมภพ จันทรประภา วิธีการ คือ เมื่อมีการแต่งบทประพันธ์เสร็จ จะมอบให้ครูสุทธจิตต์ เป็นผู้บรรจเพลง และบันทึกเสียงการบรรเลงขับร้องเพื่อนำมาฝึกซ้อม โดยวงคุริยประณีต รวมทั้งการนำบทละครร้องในยุครุ่งเรืองอย่างละครปรีดาลัยมาแสดง เพื่อเป็นการสืบทอดต่อคุณค่าและเป็นการถ่ายทอดความรู้เรื่องเพลงขับร้อง ทำนองดนตรีที่ครูสุทธจิตต์ คุริยประณีต และชาวคณะคุริยประณีต ได้สั่งสมเอาไว้ตั้งแต่วัยเยาว์ มาสืบสานอนุรักษ์และจัดกิจกรรมการแสดงละครร้องอยู่เป็นประจำตามโอกาส เช่น มีการบันทึกเสียงเป็นที่ระลึกและจัดแสดงบทละครร้องในชื่อชุดว่า รวมเพลงละครร้องหายาก ดำรับกรมพระนราฯ หม่อมต่วน แม่ชม้อย และแม่เอื้องใหญ่ เมื่อคราวจัดงานมุทิตาจิตฉลองอายุครบหกกรอบของครูสุทธจิตต์ คุริยประณีต ในปี พ.ศ. 2543 ประกอบด้วยเรื่อง ตึกดาบยอครึก และสาวเครือฟ้า ในนามคณะแม่สุทธจิตต์ บางลำพู และในปี พ.ศ. 2551 คณะละครนี้ได้รวมกลุ่มจัดแสดงอีกครั้งในโอกาสงานมุทิตาจิตฉลองอายุครบ 80 ปีของครูสุทธจิตต์ ครั้งนี้ได้บันทึกเสียงและแสดงละครร้องเรื่อง ขวดแก้วเจียรไน และเรื่องเหมาะสมทำควาเหลว นับเป็นการจัดกิจกรรมการแสดงของบ้านคุริยประณีตที่ทรงคุณค่ายิ่ง เพราะปัจจุบันจะหาชมละครร้องที่ไหนไม่ได้อีกแล้วนอกจากคณะแม่สุทธจิตต์ บางลำพู

1.4.3 ละครพันทาง ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นับเป็นช่วงเวลาแห่งการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและพัฒนาสิ่งต่าง ๆ หลายด้าน โดยเฉพาะสิ่งบันเทิงใหม่ ๆ ก็เกิดในยุคนี้มากมาย ละครพันทางก็เช่นเดียวกัน ผู้ที่ให้กำเนิด คือ พระยามหิทรศักดิ์ธำรง (เพ็ง เพ็ญกุล) เป็นการผสมผสานระหว่างละครในกับละครนอก โดยเฉพาะที่แสดงเกี่ยวกับชาติต่าง ๆ ผู้แสดงจะแต่งกายตามชาตินั้น ๆ และบรรจุเพลงตามสำเนียงภาษาชาตินั้นด้วย จึงเรียกว่า ละครพันทาง วงดุริยประณีตนำบทละครเรื่อง ราชาริราช ตอนลาวแก่นท้าวศักดิ์นี้ มาบรรจุเพลงสำเนียงมอญและสำเนียงพม่าใหม่ โดยครูชั้น และครูชั้น ดุริยประณีต บรรเลงด้วยวงปี่พาทย์มอญ เมื่อแสดงครั้งใดก็จับใจผู้ชมทุกครั้ง

1.4.4 หุ่นกระบอก การแสดงหุ่นกระบอกเริ่มเป็นที่นิยมของชาวพระนคร ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเมื่อครั้งที่หม่อมราชวงศ์ถนัด ยักษ์มเสนา ได้ตามเสด็จฯ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาจักรีราชานุภาพ ออกตรวจราชการทางภาคเหนือ เมื่อเสด็จฯ ถึงเมืองอุดรดิศต์ เข้าเมืองได้นำหุ่นกระบอกมาแสดงถวาย ซึ่งคงสร้างความประทับใจแก่หม่อมราชวงศ์ถนัด ยักษ์มเสนาเป็นอย่างยิ่ง เพราะหลังจากกลับมาถึงพระนครก็ได้สร้างหุ่นทำเลียนแบบ ออกแสดงโดยมีคนกำกับหุ่นให้ร้ายรำ ตามเสียงร้องประกอบกับการสืซออุ้งนมีชื่อเสียง ในส่วนของบ้านดุริยประณีต ครูสุตจิตต์ ได้รับการถ่ายทอดวิธีการร้องหุ่นกระบอกจากครูละม่อม อิศรางกูร ณ อยุธยา ซึ่งเป็นต้นแบบการขับร้องหุ่นกระบอกไทย และบุตรสาวของครูสุดา เขียววิจิตร ยังได้สมรสกับบุตรชายของครูละม่อมและหม่อมหลวงเปลื้อง อิศรางกูร ยิ่งทำให้วิชาการขับร้องหุ่นกระบอกของบ้านดุริยประณีต มีความไพเราะถูกต้องตามแบบแผนทุกประการ จนปัจจุบันนี้ยังไม่มีใครสามารถร้องได้ดีเท่าศิลปินบ้านดุริยประณีต คือ ครูสุตจิตต์ ครูสุรางค์ และครูดวงเนตร เวลาแสดงผู้ชมจะให้ความสนใจเป็นพิเศษ เพราะนอกจากจะได้ชมความงามของการชักหุ่นให้พลิ้วไหวตามบทแล้ว ยังได้สดับเสียงขับร้องอันหวานไพเราะและเสียงซออุ้งนที่บรรเลงออกอ่อนอ่อนหวานผสานเสียงกันไปจนครบบท

บทบาทในการสืบทอดพิธีกรรมการไหว้ครู-ครอบครู ดนตรีไทยและนาฏศิลป์

การไหว้ครู มีความหมายตามหนังสือ สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย ภาคคีต-ดุริยางค์ ของราชบัณฑิตยสถาน (2540, หน้า 175) ว่า

“การทำพิธีเพื่อแสดงกตเวทิตาต่อครูบาอาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ ทั้งครูที่ยังมีชีวิตอยู่และที่ล่วงลับไปแล้ว รวมไปถึงเทพเจ้าที่ถือว่าเป็นครูบาอาจารย์ด้วย การประกอบพิธีไหว้ครูต้องทำในวันพฤหัสบดีเท่านั้น เพราะถือว่าพระพฤหัสบดีเป็นครูทั่วทุกวิชา บ้านใดมีเครื่องเป่าพาทย์ มีผู้บรรเลงเป็นหมู่คณะ มักจะประกอบพิธีไหว้ครูเป็นประจำทุกปี ส่วนสถาบันต่าง ๆ ที่มีวงดนตรีไทย เช่น มหาวิทยาลัย ธนาคาร จะเลือกทำตามโอกาสที่อำนวย”

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายว่า ไหว้ครู คือ ทำพิธีแสดงความเคารพสักการบูชาครูบาอาจารย์ด้วยความสำนึกในพระคุณของท่าน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546, หน้า 1317)

พิธีกรรมไหว้ครูเป็นกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่บ้านดุริยประณีตจัดขึ้นทุกปี โดยถือวันพฤหัสบดีเป็นฤกษ์การจัดงาน เพราะคนไทยเชื่อว่าวันนี้เป็นวันครูจึงเหมาะสำหรับจัดพิธีไหว้ครู สำหรับการจัดพิธีของบ้านนี้ ในสมัยโบราณจะจัดงาน 3 วัน เริ่มตั้งแต่วันอังคาร เป็นการเตรียมสถานที่และอัญเชิญเสิรครูพร้อมทั้งเครื่องประกอบพิธีมาตั้งที่ปะรำพิธี พอถึงวันพุธ จะมีพิธีสวดมนต์เย็น มีการบรรเลงเพลงโหมโรงและการแสดงถวายมือ ส่วนพิธีไหว้ครูจริง ๆ จะเป็นวันพฤหัสบดี และหลังจากจบพิธีไหว้และครอบครูแล้วเป็นอันเสร็จพิธี แต่ปัจจุบันการจัดงานได้ลดขั้นตอนลง เหลือเพียงวันพฤหัสบดีวันเดียวเท่านั้น ด้วยเหตุผลที่ว่าประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย และเพื่อไม่ให้เป็นการรบกวนเพื่อนบ้านมากเกินไป เพราะระหว่างการประกอบพิธีจะมีการบรรเลงดนตรีตลอดเวลา อันอาจเป็นการรบกวนผู้ที่ไม่ชอบฟังได้ แต่จะมีการจัดสถานที่ในช่วงบ่ายวันพุธ โดยเหล่าลูกหลานของตระกูลเป็นผู้ดำเนินการ

ธีรศักดิ์ ชุ่มชูศาสตร์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 14 ตุลาคม 2553) หรือครูโด้ บุตรของครูชุบ ซึ่งรับหน้าที่เป็นผู้จัดประรำพิธีได้เล่ารายละเอียดการจัดงานในปี พ.ศ. 2553 ว่า “ปีนี้ลูกหลานศุริยประณีต นครรวมตัวจัดสถานที่ตอนบ่ายโมง เมื่อจัดสถานที่เสร็จ ก็รอเวลา พอรุ่งเช้าวันพฤหัสบดี ก็เริ่มด้วยพิธีสงฆ์ นิมนต์พระมาฉันเช้าและสวดมนต์ ปี่พาทย์ทำเพลงโหมโรงเช้า พิธีแรกนี้ต้องเสร็จไม่เกิน 8 โมงครึ่ง เวลา 9 โมงเช้า ต้องตั้งเครื่องเช่นไหว้ที่มีจำนวนมากหลายอย่าง ครูพิธีกรปีนี้ คือ ครูบุญเลิศ นาคพินิจ (ศิลปินแห่งชาติลิเก) ท่านจะเริ่มประมาณ 9 โมงกว่า และเสร็จประมาณเที่ยงครึ่งไม่เกินนี้ ส่วนขั้นตอนพิธีการนั้น ครูพิธีกรผู้อ่านโองการจะเรียกเพลงหน้าพาทย์ประจำองค์เทพแต่ละองค์ เช่น บทบูชาเทพพระพรคนธรรพก็จะเรียกเพลงหน้าพาทย์ตระพระพรคนธรรพ ครูพระฤาษีก็จะเรียกเพลงตระพระฤาษี กล่าวบูชาและเรียกเพลงไปเรื่อยจนถึงองค์สูงสุด คือ องค์พระพิราพจะเรียกหน้าพาทย์พระพิราพเต็มองค์ สำหรับเพลงนี้มีข้อบังคับว่า ผู้บรรเลงต้องบวชเรียนแล้วถึงจะต่อเพลงและบรรเลงได้ พอไหว้ครูเสร็จก็จะเป็นพิธีครอบครู พอเสร็จแล้วก็มีพิธีส่งครู เป็นอันเสร็จพิธี ต่อด้วยช่วงบ่ายจะมีวงดนตรีต่าง ๆ มาบรรเลงถวายมือ ซึ่งถือปฏิบัติเรื่อยมานับจากยกเลิกการไหว้ครูแบบ 3 วัน รุ่นสุดท้ายคือ ยุคพี่ป๊อด (ครูสุพจน์ โตสง่า) จะแสดงไปจนกว่าจะหมดวง”

ครูพิธีกรอ่านโองการไหว้ครูของบ้านศุริยประณีตมีหลายท่าน ซึ่งล้วนเป็นผู้มีความรู้ความสามารถทางดนตรีระดับสูง จากการสอบถามความทรงจำของบุคคลในตระกูลถึงรายนามครูพิธีกรนับแต่ตั้งวงขึ้นมาจนถึงปัจจุบัน ผู้วิจัยสามารถรวบรวมได้ดังนี้

1. พระยาเสนาะศุริยางค์ (แหม่ม สุนทรวาทิน)
2. หลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)
3. ครูมนตรี ตราโมท (ศิลปินแห่งชาติ)
4. ครูสอน วงฆ้อง
5. ครูเชื้อ ดนตรีรส (ศิลปินแห่งชาติ)
6. ครูจิรัส อัจฉรงค์ (ศิลปินแห่งชาติ)
7. ครูบุญเลิศ นาคพินิจ (ศิลปินแห่งชาติ)

วงปี่พาทย์ไหว้ครูก็เป็นส่วนสำคัญของงานเช่นกัน เพราะตลอดช่วงพิธี ครูพิธีกรจะเรียกเพลงหน้าพาทย์ต่าง ๆ จนครบรายพระนามครูเทพ ซึ่งสมัยก่อนสมาชิกของวงจะเป็นผู้บรรเลงเอง แต่ปัจจุบันได้กระทำกันเป็นประเพณีร่วมกับวงบ้านใหม่หางกระเบนที่เวลาวงศุริยประดิษฐ์ไหว้ครู วงบ้านใหม่หางกระเบนจะมาช่วยบรรเลง และเมื่อวงบ้านใหม่หางกระเบนไหว้ครู วงศุริยประดิษฐ์ก็จะไปช่วยบรรเลง ทั้ง 2 วง ยึดถือปฏิบัติติดต่อกันมาหลายปี จึงเป็นเรื่องที่น่าชื่นชมยิ่ง เพราะเป็นการแลกเปลี่ยนสายทางเพลงดนตรีซึ่งมีการผสมผสานกลมเกลียวกันในฐานะเพื่อนศิลปิน แม้จะคนละทางเพลงแต่ก็สามารถร่วมงานกันได้

ภาพ 68 ครูบุญเลิศ นาดพินิจ (ศิลปินแห่งชาติ) ครูพิธีกรอ่านโองการ

ที่มา. จากการบันทึกภาพถ่ายพิธีไหว้ครู-ครอบครู ที่บ้านศุริยประดิษฐ์ เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2553

ภาพ 69 วงปี่พาทย์ คณะบ้านใหม่หางกระเบน

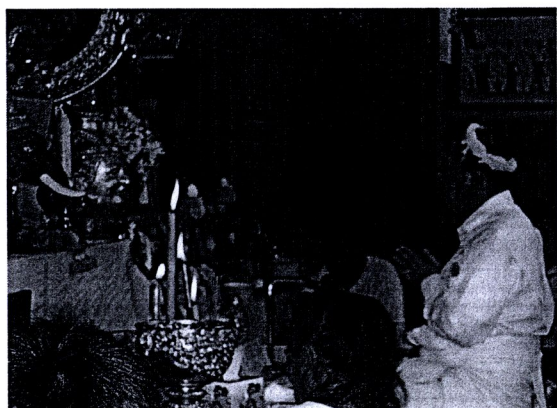
ที่มา. จากการบันทึกภาพถ่ายพิธีไหว้ครู-ครอบครู ที่บ้านดริยประณีต เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2553

พิธีการสำคัญอีกพิธีหนึ่งที่จะจัดพร้อมกับพิธีไหว้ครู คือ การครอบครู โดยทั่วไป การไหว้ครูลักษณะนี้มี 2 แบบ คือ (1) ไหว้แบบดนตรีไทย และ (2) ไหว้แบบนาฏศิลป์ แต่ที่บ้านดริยประณีตเป็นการจัดพิธีรวมทั้ง 2 แบบเข้าด้วยกัน แต่ช่วงพิธีครอบครูจะมีการแยกฝ่ายโดยพวกที่เรียนดนตรีต้องได้รับการครอบกับครูดนตรีอาวโส ซึ่งท่านจะจับมือลูกศิษย์ให้ตีฆ้องวงใหญ่ตามลำดับชั้นของเพลง เช่น คนที่จะเริ่มเรียนพื้นฐานดนตรี ต้องครอบเพลงสาธุการเป็นเบื้องต้น

ธีรศักดิ์ ชุ่มชูศาสตร์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 14 ตุลาคม 2553) ได้แนะนำลำดับที่ต้องครอบครูฝ่ายดนตรีว่า “คนที่ครอบสาธุการแล้ว ต้องไปต่อโหมโรงเย็นให้จบ แล้วจึงครอบเพลงตระ เพลงโหมโรงกลางวัน ตามลำดับเรื่อยไปจนถึงระดับสูงสุด คือ องค์พระพิราพ”

ส่วนฝ่ายนาฏศิลป์ ครูพิธีกรจะอัญเชิญเศียรครูต่าง ๆ มาครอบที่ศีรษะตามลำดับชั้นเช่นกัน และผู้ที่ต้องการจะนำวิชาความรู้ไปเผยแพร่สั่งสอนลูกศิษย์ ก็ต้องเข้าพิธีรับมอบเสียก่อน โดยนับว่าผู้รับมอบเป็นผู้มีความรู้ความสามารถพอที่จะไปสั่งสอนศิษย์ หรือไปประกอบอาชีพเป็นครูบาอาจารย์ ต้องมาขออนุญาตครูผู้ใหญ่เสียก่อน หรือแม้แต่การรับ

มอบความเป็นครูพิธีกรอ่านโองการก็ต้องกระทำในวันนี้เช่นกัน และเมื่อครูพิธีกร
รับเครื่องสักการบูชาแล้ว ก็มอบตำราหรืออุปกรณ์การสอนให้แก่ลูกศิษย์ พร้อมทั้งให้ศีล
ให้พรเป็นอันเสร็จพิธี

ภาพ 70 (ซ้าย) ครูบุญเลิศ นาดพินิจ ทำหน้าที่ครูพิธีกรอ่านโองการไหว้ครู
(ขวา) พิธีรับมอบ

ที่มา. จากการบันทึกภาพถ่ายพิธีไหว้ครู-ครอบครู ที่บ้านดริยประณีต ณ วันที่ 14 ตุลาคม
พ.ศ. 2553

ภาพ 71 (ซ้าย) ครูชลอ ใจชื่น ครอบครูดนตรีไทย (ขวา) ครูพิธีกรครอบครูนาฏศิลป์

ที่มา. จากการบันทึกภาพถ่ายพิธีไหว้ครู-ครอบครู ที่บ้านดริยประณีต เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม
พ.ศ. 2553

เมื่อเสร็จพิธีครอบครุแล้ว จะเข้าสู่ช่วงสุดท้ายของพิธี คือ ครุพิธีกรในฐานะสื่อกลางระหว่างครูเทพกับมนุษย์ มีความหมายโดยนัยว่า ครูเทพได้ลงมาประทับในร่างของครุพิธีกร ครั้นเมื่อเสร็จพิธีก็จะลากลับ ก่อนกลับนั้นจะถามว่าใครมีสิ่งอื่นใดอีกหรือไม่ หากไม่มีก็จะให้ศีลให้พรพร้อมกับรำเชิญครุกลับ เป็นอันเสร็จพิธี หลังจากนั้นครุศุคจิตต์ได้กล่าวเชิญชวนให้ผู้ร่วมงานรับประทานอาหาร พร้อมทั้งชมการแสดงถวายมือ ซึ่งวงต่าง ๆ ได้ส่งเข้าร่วม เมื่อบรรเลงครบทุกวงแล้ว เหล่าลูกหลานและลูกศิษย์จะช่วยกันเก็บกวาดทำความสะอาดสถานที่ และได้รับแจกของไหว้กลับบ้านกันทุกคน ถือเป็น การสิ้นสุดพิธีกรรมการไหว้ครุ

ภาพ 72 พิธีลำดับสุดท้าย คือ การส่งครุ

ที่มา. จากการบันทึกภาพถ่ายพิธีไหว้ครุ-ครอบครุ ที่บ้านคูริยประณีต เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2553

ภาพ 73 (ซ้าย) การแสดงลิเกถวายมือ จากจังหวัดเพชรบุรี (ขวา) การบรรเลงถวายมือ
คณะครูนิกร จันทพร

ที่มา. จากการบันทึกภาพถ่ายพิธีไหว้ครู-ครอบครู ที่บ้านคูริยประณีต ณ วันที่ 14 ตุลาคม
พ.ศ. 2553

การสร้างสรรคเอกลักษณ์ทางเพลงของวงดุริยประณีต

การบรรเลงและขับร้องเพลงไทยเดิม เป็นทักษะที่ละเอียดอ่อน ต้องใช้ความรู้ความเข้าใจและความชำนาญในการที่จะแสดงฝีมือออกมา ซึ่งแต่ละสำนักดนตรีจะมีกลเม็ดเด็ดพรายของทางเพลงที่แตกต่างกันไป แต่ต้องอยู่ในพื้นฐานของทำนองหลักเดียวกัน นั่นคือ ทางฆ้อง และการสืบทอดทางเพลงของวงดนตรีไทยถือเป็นเรื่องสำคัญ เพราะหากเป็นนักดนตรีระดับมืออาชีพแล้ว เมื่อได้ฟังนักดนตรีด้วยกันบรรเลงจะสามารถบอกได้ทันทีว่า เป็นศิษย์ของสำนักดนตรีสายไหน ดังนั้น ครูบาอาจารย์สมัยก่อนจึงค่อนข้างหวงวิชา จะต่อเพลงให้ศิษย์แต่ละคนต้องพิจารณาพฤติกรรมหลายด้านของลูกศิษย์ว่าเหมาะสมจะได้ทางเพลงแบบไหน หากเป็นคนที่มีความประพฤติดีและมีคุณธรรมครูมักจะสอนเคล็ดวิชาขั้นสุดยอดให้ แต่ถ้าศิษย์มีฝีมือระดับกลาง ๆ และไม่ได้สร้างประทับใจให้ครูมากมาย ก็จะได้ทางเพลงแบบธรรมดาสามัญ ซึ่งปัจจุบันนี้ มีกรณีพิพาทให้เห็นอยู่หลายครั้งที่ลูกศิษย์มาฟ้องร้องกันเองว่า ทางเพลงใครเป็นทางที่ถูก ซึ่งจริง ๆ แล้วถูกทั้ง 2 คน ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวแล้ว

ทางเพลงของบ้านดุริยประณีตสืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่น นับจากครูสุขและแม่แถม ต่อด้วยพระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทิน) ผ่านการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตาม อายุชัยแห่งกาลเวลาและปฏิภาณไหวพริบของศิลปิน จนกลายเป็นเอกลักษณ์ศิลป์ของ วงดุริยประณีต ซึ่งในการวิจัยนี้จะศึกษาทางร้องเพลงเถา ในลักษณะเปรียบเทียบคำร้อง ที่ศิลปินบ้านดุริยประณีตใช้ขับร้องบันทึกเสียง กับคำร้องในหนังสือ สารานุกรมศัพท์ ดนตรีไทย ภาคประวัติและบทร้องเพลงเถา ของราชบัณฑิตยสถาน (2549ข) ในด้าน การตัดคำ การเพิ่มคำ และการแปลงคำ โดยคัดลอกบทร้องจากหนังสือและถอดคำร้อง จากแผ่นบันทึกเสียง และกำหนดวิธีการนำเสนอว่า บทร้องบรรทัดแรกเป็นบทร้องจาก หนังสือ สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย ภาคประวัติและบทร้องเพลงเถา และบทร้องบรรทัด ที่ 2 ในวงเล็บ เป็นบทร้องของบ้านดุริยประณีต หากมีการเพิ่มคำหรือแปลงคำ ผู้วิจัยจะขีด เส้นใต้ตรงคำที่เพิ่มหรือแปลง เช่น

เห็นสุ่มทุมพุ่มไม้ในไพรชฎ เกรงกริ่งสิงห์สัตว์ที่ในป่า
(ขึ้นเขาเงาไม้ในไพรชฎ ให้เกรงกริ่งสิงห์สัตว์ในดงป่า)

ส่วนการตัดคำจะไม่พิมพ์คำนั้นในบรรทัดที่ 2

อนึ่ง ผลงานการบันทึกเสียงขับร้องเพลงเถาของศิลปินวงดุริยประณีต ที่ผู้วิจัย สามารถรวบรวมได้ มีจำนวน 61 เพลง แต่จะเลือกนำมาศึกษาเฉพาะเพลงที่สร้างชื่อเสียง ให้กับศิลปินท่านนั้น จำนวน 11 เพลง ดังนี้

1. ผลงานของครูเหนียว ดุริยพันธุ์

1.1 เพลงแขกมอญ เถา บทร้องที่ปรากฏในหนังสือ สารานุกรมศัพท์ดนตรี ไทย ภาคประวัติและบทร้องเพลงเถา ของราชบัณฑิตยสถาน (2549ข, หน้า 80)

ครานั้นจึงโหมเจ้าวันทอง	หลับต้องมนต์มียังมีคหน้า
(ครานั้นจึงโหมเจ้าวันทอง	หลับต้องมนต์มียังมีคหน้า <u>เจ้าเอย</u>)

ตะคั่งต้นพื้นตัวไม่ลืมตา	ผวากอดขุนแผนนิ่งไม่ดึงตัว
(<u>ผวาดั้น</u> พื้นตัวไม่ลืมตา	<u>กว้า</u> กอดขุนแผนนิ่งไม่ดึงตัว

เตะเอย อา วาว ยา กัก ฮัมลาว อะวาว อุชั้นเอย)

ขวัญหายกายสั่นระรัวริก	ปลุกหยิกคิดว่าขุนช้างผัว
(ขวัญหายกายสั่นระรัวริก	<u>ขุน</u> หยิกคิดว่าขุนช้างผัว <u>เจ้าเอย</u>)
เล่าความฝันมาประหม่ากลัว	ว่าทูนหัวสุ่มไฟไว้ในมุ้ง
(เล่าความฝันมาประหม่ากลัว	ว่าทูนหัวสุ่มไฟไว้ในมุ้ง <u>เจ้าเอย</u>)
เปลวปลาวาบพุ่งขึ้นปลายจาก	ไหม้มากหลายดับยับยู่
(เปลวปลาวาบพุ่งขึ้นปลายจาก	ไหม้มากหลายดับยับยู่ <u>เจ้าเอย</u>)
ต้องตัวผัวไหม้ทั้งไส้ฟุ้ง	น้องสะคั่งโคคคั้งอยู่กลางแปลง
(ต้องตัวผัวไหม้ทั้งไส้ฟุ้ง	น้องสะคั่งโคคคั้งอยู่กลางแปลง <u>เจ้าเอย</u>)
เรื่องเริงเพลิงผลาญม่านหมอนฟูก	ถูกน้องพุพองเป็นหลายแห่ง
(เรื่องเริงเพลิงผลาญม่านหมอนฟูก	ถูกน้องพุพองเป็นหลายแห่ง <u>เจ้าเอย</u>)
ไม่มีใครช่วยดับวับวาวแรง	น้องนี้นึกแสบสยดใจ
(ไม่มีใครช่วยดับวับ <u>แวบ</u> แรง	น้องนี้นึกแสบสยดใจ <u>เจ้าเอย</u>)
ขอเชิญช่วยทำนายให้น้องที	เช่นนี้น้องหาเคยจะฝันไม่
(เชิญช่วยทำนายให้น้องที	เช่นนี้หาเคยจะฝันไม่ <u>เจ้าเอย</u>)

บทร้องเพลงนี้ เป็นกลอนสุภาพ จำนวน 4 บท กับ 1 บาท จากบทละครเสภา เรื่อง ขุนช้าง ขุนแผน ตอนที่ 17 ขุนแผนขึ้นเรือนขุนช้าง ได้นางแก้วกิริยา ซึ่งเป็นตอนที่ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระราชนิพนธ์ ในบทร้องกล่าวถึงนางวันทอง ตกใจตื่นเพราะขุนแผนใช้มนต์สะกดให้ตื่น หลังจากใช้มนต์สะกดให้คนในเรือนขุนช้าง กลับกันหมด และสะเคาะกลอนเข้ามาจนได้นางแก้วกิริยาเป็นภรรยา และให้นางบอกทาง ไปห้องของขุนช้างและนางวันทอง เมื่อขุนแผนเข้าไปในห้องของขุนช้างก็เป็นเวลาเดียวกับ ที่นางวันทองฝันร้ายว่า ไฟกำลังไหม้ลูกไหม้ที่นอน หมอนมุ้ง ของขุนช้างและตัวนาง เมื่อตกใจตื่นเพราะมนต์สะกดคลายก็ผวากอดขุนแผนและบอกให้ช่วยทำนายฝัน โดยคิดว่าเป็นขุนช้างที่นอนอยู่ด้วยกัน

เพลงนี้ครูเหินยวตัดคำร้องว่า “ขอ” ออก ร้องตามบทพระราชนิพนธ์เดิม ซึ่งไม่มีคำนี้ ส่วนการตัดคำว่า “น้อง” ออกนั้น เข้าใจว่าเพื่อให้จังหวะของการออกเสียง เหมือนกับวรรคแรก ดังนี้ “...เชิญช่วยทำนายให้น้องที เช่นนี้หาเคยจะฝันไม่...”

ด้านการเพิ่มคำ ครูเหินยวเพิ่มคำว่า “เจ้าเอย” ไว้ตอนท้ายของแต่ละท่อน ยกเว้นอัตรา 3 ชั้น

ท่อน 2 ครูเหินยวเพิ่มคำร้องภาษามอญซึ่งไม่ทราบความหมาย เป็นการเพิ่มคำเพื่อให้เข้ากับชื่อและทำนองเพลงที่มีสำเนียงมอญ คำร้องนี้ปรากฏในการขับร้องของแต่ละสำนักดนตรีอื่น ๆ แต่การสะกดคำอาจแตกต่างกันบ้าง ส่วนการแปลงคำ ปรากฏอยู่หลายคำ ดังนี้ คำว่า “สะคั้ง” เป็น “ผวา” คำว่า “ผวา” เป็น “ควัว” คำว่าคำว่า “ปลุก” เป็น “ชวน” คำว่า “กลิ้ง” เป็น “คิ่น” และคำว่า “วาบ” เป็น “เวา” การแปลงคำเหล่านี้คงมีจุดประสงค์เดียวคือ เพื่อความหมายที่ลึกซึ้งกินใจ สร้างความสะเทือนอารมณ์แก่ผู้ฟัง เช่นคำว่า “ควัว” ครูเหินยวลากเสียงยาวให้เห็นภาพนางวันทองรีบคว้ากอดสามีด้วยความตกใจกลัวอย่างสุดขีด

1.2 เพลงแขกมอญบางขุนพรหม เถา บทร้องที่ปรากฏในหนังสือ *สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย ภาคประวัติและบทร้องเพลงเถา* ของราชบัณฑิตยสถาน (2549ข, หน้า 82-83)

พलयามความอาลัยใจละเหี่ย	ฟังเมียไม่กลั่นน้ำตาได้
พื่นนี้เหลือที่จะห่วงใย	พี่จะไปบอกพ่อให้ขออน้อง
ถึงกระไรได้ขอพ่อได้หมั้น	ป้องกันมิให้ใครมาเกี่ยวข้อง
ถ้าหากว่าบิดาไม่ปรองดอง	ถึงจะต้องพินคอไม่ขอไป
อย่าวิตกหมกไหม้เลยน้องแก้ว	ไปแล้วพี่หาลืมลืมลิจิตไม่
จงจำคำสัตย์ของพี่ไว้	เสร็จศึกเมื่อไรจะกลับมา
อย่าร้องให้ไปนกลอยน้องพี่	พรุ่งนี้ใครเห็นจะผิดหน้า
ว่าพลางทางช่วยเซ่นน้ำตา	แล้วจูบซ้ายย้ายขวาจะลาจร
ขับลำบรรเลงเป็นเพลงเถา	เพลงมอญเก่าแสนเสนาะเพราะหนักหนา
(ขับลำบรรเลงเป็นเพลงเถา	เพลงมอญเก่าฟังเสนาะเพราะหนักหนา)
แขกมอญบางขุนพรหมมีสมญา	ฉันได้มาแต่วังบางขุนพรหม
(ชื่อแขกมอญบางขุนพรหมนามสมญา	ฉันได้มาจากวังบางขุนพรหม)

บทร้องนี้ประกอบด้วยกลอนสุภาพที่เป็นบทเสภาเรื่อง *ขุนช้าง ขุนแผน* จำนวน 4 บท เป็นตอนที่ 28 พलयามได้นางศรีมาลา ซึ่งกล่าวถึงพलयามลักลอบได้เสียกับนางศรีมาลา แต่ต้องไปทักกับขุนแผน จึงให้สัญญากับนางศรีมาลาว่า จะให้ขุนแผนสู่ขอหมั้นหมายนางเอาไว้ก่อน ครั้นเสร็จศึกแล้วจะรีบกลับมาหา ซึ่งใช้ขับร้องในอัตรา

3 ชั้น และ 2 ชั้นเท่านั้น ส่วนบทร้องชั้นเดียวมี 1 บท เป็นพระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ซึ่งพระนิพนธ์เพลงนี้ทั้งเถา เนื้อความไม่ต่อเนื่องกับบทเสภา เพราะเป็นการกล่าวถึงที่มาของเพลงนี้ว่าเป็นเพลงมอญเก่า ชื่อเพลงก็เป็นชื่อของวังที่ประทับของพระองค์ คือ วังบางขุนพรหม

ครูเหินยวเพิ่มคำว่า “ชื่อ” “หน้า” และ “แขกมอญบางขุนพรหม” เพื่อให้มีความหมายชัดเจนขึ้น เพราะเนื้อพระนิพนธ์นี้มีการเล่นซ้ำคำชื่อวังที่ประทับบางขุนพรหม โดยวรรคแรก หมายถึง ชื่อเพลง ส่วนวรรคหลัง หมายถึง ชื่อวัง หากผู้ฟังไม่มีพื้นฐานเกี่ยวกับเรื่องนี้ อาจเกิดการสับสนและไม่เข้าใจความหมายได้ ครูเหินยวจึงเพิ่มคำนี้ขึ้นมา ส่วนการแปลงคำ ครูเหินยวเปลี่ยนเฉพาะบทพระนิพนธ์ เช่น คำว่า “แสนเสนาะ” เป็น “ฟังเสนาะ” สาเหตุอาจเป็นเพราะคำว่า “แสน” เวลาร้องกับทำนองเพลงนั้นออกเสียงยาก หากจะใช้คำนี้ต่อไปคงต้องปรับคำให้เหมือนกับวงพาทยโกศล ซึ่งฉัณวรรณยุคนี้เป็น “แสนเสนาะ” ส่วนคำว่า “มี” เป็น “นาม” และคำว่า “แต่” เป็น “จาก” นั้น ครูเหินยวแปลงคำเพื่อให้ความหมายชัดเจนขึ้นเท่านั้น

1.3 เพลงพราหมณ์เข้าโบสถ์ เถา บทร้องที่ปรากฏในหนังสือ สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย ภาคประวัติและบทร้องเพลงเถา ของราชบัณฑิตยสถาน (2549ข, หน้า 238)

อนึ่งฟังจำคำสอน	บั่งอรผู้ยอดเสนาหา
จงเฝ้าปรนนิบัติภักศดา	อย่าทำให้ข้องขัดใจ
(จงเฝ้าปรนนิบัติภักศดา	อย่าให้ท่านข้องขัดใจ)
ถึงแม้เธอมีเมียอื่น	สักพันหมื่นตัดหึงให้จงได้
อย่าปากจัดคักจ้างกับผู้ใด	ตั้งใจมันอยู่ด้วยภักดี
(อย่าปากจัดคักจ้างแก่ผู้ใด	ตั้งใจมันอยู่ด้วยภักดี)
จงตั้งจิตเมตตาแก่ข้าทาส	อย่าตวาดอย่าบ่นจู้จี้
ใครผิดค่อยสอนค่อยดี	ใครดีบำเหน็จให้ควรการ
อย่าเห็นแก่ตัวมัวหาสุข	ท่านทุกข์เจ้าทุกข์ด้วยกับท่าน
เมียดีเป็นที่ชื่นบาน	เมียคร้านเป็นเสนียดครอบครวั

บทร้องนี้ประกอบด้วยกลอนสุภาพ จำนวน 4 บท จากบทละครเรื่อง ศกุนตลา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ตอนที่ 2 พระกัณณะดาบส ส่งนางศกุนตลาเข้าเมือง ในบทร้องกล่าวถึงพระกัณณะดาบสพูดสั่งสอนนางศกุนตลา ให้ปรนนิบัติสามี คือ ท้าวทวยยันต์ ว่า อย่าทำสิ่งใดให้สามีขัดข้องใจ แม้เขาจะมีเมียอื่น อีกมากมายเท่าใด ก็จงระงับอาการหึงหวง อย่าปากจืด ให้มีความเมตตาแก่ข้าทาสบริวาร หากครองตัวเป็นภรรยาและนายที่ดี ก็จะเป็นที่ชื่นชมยินดี แต่หากเกียจคร้านประพฤติดัว ซั่วซำก็จะเป็นที่รังเกียจ เป็นเสนียดจัญไรของครอบครัว

ครูเหินยวขับร้องเพลงนี้ได้ไพเราะมาก อาจเป็นเพราะเวลาที่ขับร้อง ท่านคงได้อารมณ์ความรู้สึกของความเป็นสามีว่า ต้องการให้ภรรยาเป็นดั่งบทพระราชนิพนธ์ มีการร้องเสียงหนัก เบา กระแทกเสียง เพื่อบั่นคำบางคำ เช่น เสนียด เป็นต้น การตัดคำ เพลงนี้มีเพียงคำเดียว คือ “ทำ” เป็นการตัดเพื่อเพิ่มคำให้มีความหมายชัดเจนขึ้น เพราะเนื้อความต่อจากวรรคที่ว่า “... จงเฝ้าปรนนิบัติภักศดา อย่าทำให้ข้องขัดใจ ...” การเติมคำว่า “ท่าน” เข้าไป จะทำให้เข้าใจมากขึ้นว่าอย่าให้ใครขัดใจ ส่วนการแปลงคำว่า “กับ” เป็น “แก่” ครูเหินยวคงเข้าใจผิดเพราะคำนี้เหมาะแก่ความอยู่แล้ว และการออกเสียง คำว่า “กับ” เวลาขับร้องก็ง่าย ไม่มีเหตุอันใดที่จะต้องเปลี่ยน

2. ผลงานของครูสุดา เขียววิจิตร

2.1 เพลงนกเขาชะแมร์ เถา บทร้องที่ปรากฏในหนังสือ สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย ภาคประวัติและบทร้องเพลงเถา ของราชบัณฑิตยสถาน (2549ข, หน้า 190)

พิศดูหม่ววิหคผกโผผิน	โบกบินร่อนร้องก้องขรม
นกแก้วสาธิกาน่าชม	เสียงระงมพลอดเพรียกเรียกกัน
นกเขาเคล้าคู่ชูกอ	จับตอดันตาลขานขัน
เรียกคู่พร้องก้องอรัญ	ผลัดกันไซร์ขันทันคอ
บนกิ่งกะทกรกนกเอี้ยง	ส่งเสียงเฉาะฉอดจอดจ้อ
จับคู่ผู้เมียเคลียคลอ	แล้วปรือบินปรู๋สู่พนานต์
สาธิกาจับกาหลงร้อง	เพราะพร้องจำเรียงเสียงหวาน
สำเนียงนำฟังกังวาน	ฟังชานซาบใจไผ่จินต์
(สำเนียงนำฟังกังวาน	ฟังชานซาบ <u>ใน</u> ไผ่จินต์)

กระดุมพู่จับพุ่มกระดุมพู่

พาคู่เคียงไผ่ผกผิน

(กระดุมพู่จับพุ่มกระดุมพู่

แล้วพาคู่เคียงไผ่ผกผิน)

กะลิงจับจิกจันทน์กิน

แล้วบินโบยสู่อัมพร

บทรื่องนี้ประกอบด้วยกลอนสุภาพ จำนวน 5 บท เป็นผลงานการประพันธ์ของครูมนตรี ตรีโมท (ศิลปินแห่งชาติ) ทั้งทำนองเพลงและเนื้อขับร้อง ในบทรื่องกล่าวถึง ธรรมชาติของนกชนิดต่าง ๆ 6 ชนิด คือ นกแก้ว นกสาลิกา นกเขา นกเอี้ยง นกกระดุมพู่ และนกกะลิง ที่อยู่เป็นคู่โกล่กร้อส่งเสียงระงมทั่วทั้งป่า บ้างเกาะกิ่งไม้ ไซร้ปีกหาง บ้างก็บินถลาร่อน บ้างก็จิกลูกไม้กิน และกล่าวถึงพรรณไม้ป่า 5 ชนิด คือ ต้นตาล ต้นกระทกรก ต้นกาหลง ต้นกระดุมพู่ และต้นจันทน์ ซึ่งชื่อนกและพรรณไม้ที่ครูมนตรี ตรีโมท นำมาใส่ในบทประพันธ์ ล้วนเป็นชนิดที่หาชมยากในปัจจุบัน จึงถือว่าบทรื่องนี้ เป็นกวีนิพนธ์ที่ทรงคุณค่า และฉายภาพความงามของธรรมชาติทางเจตคติมนุษยย์ได้สมจริง

ครูสุดา เขียววิจิตร ขับร้องเพลงนี้ได้ไพเราะมาก อาจเพราะคำร้องที่เป็นคำง่าย และเล่นเสียงเล่นคำ จึงทำให้เพลงนี้งามทั้งบทและเสียง ครูสุดาเพิ่มคำว่า “แล้ว” เพื่อให้คำร้องเต็ม ไม่ต้องเอื้อน และเปลี่ยนคำว่า “ใจ” เป็น “ใน” ในวรรคที่ว่า “ฟังชานชาบใจ ใฝ่จินต์”

3. ผลงานของครูเข้มซ้อย คุริยพันธุ์

3.1 เพลงเขมรเหลือองเถา บทรื่องที่ปรากฏในหนังสือ สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย ภาคประวัติและบทรื่องเพลงเถา ของราชบัณฑิตยสถาน (2549ข, หน้า 66-67)

บัดนั้น

เดโชได้ฟังก็ใจหาย

(บัดเอยบัดนั้น

เดโชได้ฟังก็ใจหาย)

ครั้งนี้แสนเจ็บแสนอาย

อยากจะตายไม่อยู่ดูหน้าคน

จึงว่าดูราพระร่วงเจ้า

จงเอาบุญคุณข้าสักหน

ข้านี้ถึงที่อับจน

เสียกลเสียทหารชาลยบุตร

ข้าเป็นผู้ผิดคิดร้าย

มาดหมายฆ่าท่านเป็นที่สุด

ขอตายด้วยคมอาวุธ

จงสั่งให้ถอดหัวปล้น

บทร้องนี้ประกอบด้วยกลอนสุภาพ จำนวน 3 บท จากบทละครเรื่อง ขอมคำคืน พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว บทร้องกล่าวถึง พญาเดโชปลอมตัวเป็นคนไทยลอบเข้ามาเมืองละโว้เพื่อฆ่าพระร่วง ครั้นเมื่อพบพระร่วง ที่บวชเป็นพระสงฆ์ พญาเดโชไม่รู้จักจึงถามหา พญาเดโชโดนพระร่วงซ่อนกล ถูกจับได้ว่า เป็นขอมปลอมตัวมา ก็รู้สึกเจ็บแค้นและอับอาย จึงทูลขอให้พระร่วงสั่งตัดศีรษะ ตนเสีย

เพลงนี้ในวงการดนตรีไทยมักไม่ค่อยได้ยินกันนัก เพราะส่วนใหญ่ ใช้บรรเลงเฉพาะ 2 ชั้น เป็นเพลงเกร็ด ครูเข้มซ้อย ดุริยพันธุ์ นำมาขับร้องจึงจัดว่า เป็นผลงานที่หาฟังยาก สำหรับเพลงนี้ครูเข้มซ้อย ดุริยพันธุ์ ใช้เนื้อขับร้องตามต้นฉบับ พระราชนิพนธ์เดิม แต่เพิ่มคำว่า “บัดเอ๋ย” เพื่อให้เข้ากับหน้าทับกลองตอนขึ้นต้นเพลง

3.2 เพลง โอลาว เถา บทร้องที่ปรากฏในหนังสือ สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย ภาคประวัติและบทร้องเพลงเถา ของราชบัณฑิตยสถาน (2549ข, หน้า 392)

เดินทางมาในกลางมรคา	พระราชาทอดถอนใจใหญ่
โอ้วาเวรกรรมได้ทำไว้	จะต้องไปเป็นข้าเจ้าพราหมณ์ซี
(โอ้วาเวรกรรม <u>เอ๋ย</u> เวรกรรมเราได้ทำไว้	จะต้องไปเป็นข้าเจ้าพราหมณ์ซี)
อกเอ๋ยไม่เคยจะตกยาก	ลำบากเคื่องร้องหมองศรี
(อกเอ๋ยไม่เคยจะตกยาก	<u>จะลำบากขุ่นข้อง</u> หมองศรี)
ไม่รู้จักใจนายว่าร้ายหรือดี	จะมาตีกันเล่น ไม่เว้นวัน
ครั้นเจ้าพราหมณ์เหลียวมาทำหน้าม้อย	อู้หนาหนามยอกเข้าไปหน้อย
	น้อยหรือนั้น
(ครั้น <u>พอ</u> เจ้าพราหมณ์เหลียวมาทำหน้าม้อย	อู้หนาหนามยอกเข้าไปหน้อย
	น้อยหรือนั้น
นิ้วพัคตร์ชักหนามออกเสียดลัน	ยีนยัน โขยกเขยกมา
เห็นสุมทุมพุ่มไม้ในไพรชฎ	เกรงกริ่งสิงห์สัตว์ที่ในป่า
(<u>ขึ้น</u> เขาเงาไม้ในไพรชฎ	<u>ให้</u> เกรงกริ่งสิงห์สัตว์ใน <u>คง</u> ป่า)
เดินพลางทางนีกาวนา	ร้องเตือนนายขาระวังตัว
(เดินพลางทางนีกาวนา	ร้องเตือนนายขาระวังตัว <u>เอ๋ย</u>)

ไฉ่ยิ่นเสียงสกุณมีก้อง	ชะนีเหนียวไม้ร้องเรียกผัว
ขวัญหายกายสั่นอยู่ระริว	คึดกลัวผีสาปปรางควาน
(ขวัญหายกายสั่น <u>ระริกริว</u>)	คึดกลัวผีสาป <u>ใน</u> ปรางควาน)
ดำเนินเดินตามเจ้าพราหมณ์ไป	เปลี่ยวเปล่าเศร้าใจในไพรสาณฑ์
ขึ้นเขาข้ามน้ำลำธาร	คึดคั่นคงดานเดินมา
(ขึ้นเขาข้ามน้ำลำธาร	คึดคั่นคงดาน <u>เดินไป</u>)

บทร้องนี้ประกอบด้วยกลอนสุภาพ จำนวน 6 บท กับ 1 บาท จากบทละครนอก เรื่อง มณีพิชัย พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระราชนิพนธ์ต่อจากเค้าเรื่องเดิมที่มีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา บทร้องตอนนี้กล่าวถึง การเดินทาง อันแสนลำบากยากแค้นของพระมณีพิชัย ที่ต้องตกเป็นทาสรับใช้ของนางยอพระกลิ่น พระชายา ซึ่งปลอมตัวเป็นพราหมณ์เข้ามารักษากายการป่วยของนางจันทร พระมารดาของพระมณีพิชัยจนฟื้นกลับมาได้

เพลงโอ้ลาว เถา นี้ จัดเป็นเพลงฝีมือทั้งทางบรรเลงและขับร้อง ผู้แสดงต้องใช้ศิลปะและฝีมือชั้นสูงในการถ่ายทอดอารมณ์ทำนองเพลง ครูเข้มช่วยร้องเพลงนี้ได้อย่างไพเราะจับใจ และการบรรเลงวงปี่พาทย์ไม้แข็งของบ้านดุริยประณีตที่รุกเร้าเคล้าระคนไปด้วยความความรู้สึกโหยหาเหนื่อยล้า ของพระมณีพิชัย การปรับคำร้องของครูเข้มช่วยช่วยให้เนื้อความชัดเจนและสะท้อนอารมณ์มากทีเดียว เช่น การเพิ่มคำว่า “เอ๋ยเวรกรรม” เป็นการซ้ำคำเพื่อให้เห็นถึงทุกขเวทนาที่ได้รับจากผลกรรมที่เคยทำไว้ ส่วนการเพิ่มคำว่า “ใน” ในวรรคที่ว่า คึดกลัวผีสาปในปรางควาน เมื่อสืบค้นจากบทพระราชนิพนธ์เดิมทรงใช้ว่า “ประางควาน” อันหมายถึง กลัวที่จะเจอผีสาปมาตามรังควาน ครูเข้มช่วยคงเข้าใจผิดว่า อาจหมายถึง สถานที่ที่ไหนสักที่หนึ่งที่เกี่ยวกับช้าง

4. ผลงานของครูสุจิตต์ ดุริยประณีต

4.1 เพลงกาเรียนทอง เถา บทร้องที่ปรากฏในหนังสือ สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย ภาคประวัติและบทร้องเพลงเถา ของราชบัณฑิตยสถาน (2549ข, หน้า 17)

เหลือบเห็นกวางดำด่าขลับ	งามสรรพสะพรั่งดังเลขา
งามเขาเป็นกิ่งกาญจนา	งามตานิลรัตนรุจี
คอโค้งเป็นงรวาวาด	รูปสะอาคราวนางลำอางศรี

เหลียวหานี่มาคูมี้	งามดั่งนารีชาเลื่องอาຍ
ยามวิ้งวิ้งเร็วดังลมส่ง	ตัดตรงทุ่งพลันผันผาย
จอมกษัตริย์เร่งรัดพรรณราย	กระทั่งถึงชายไพรวัน
(<u>ปิ่นกษัตริย์เร่งรัดพรรณราย</u>)	กระทั่งถึงชายไพรวัน)

บทร้องเพลงนี้เป็นกลอนสุภาพ จำนวน 3 บท จากบทละครเรื่อง
ศกุนตลา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ตอนที่ 1
ท้าวทุษยันต์ตามกวางแล้วได้พบกับนางศกุนตลา

ครูสุจิตต์ คุริยประณีต ผู้บันทึกเสียงผลงานเพลงนี้ได้แปลงคำว่า
“จอมกษัตริย์” เป็น “ปิ่นกษัตริย์” ตามพระราชนิพนธ์เดิม ฉบับกรมศิลปากร อาจด้วย
สาเหตุการต่อเพลงแบบปากต่อปากของสำนักดนตรีต่าง ๆ จึงทำให้คำร้องเปลี่ยนเพี้ยนไป
จากต้นฉบับและกลายเป็นที่นิยมกันทั่วไป แต่คำร้องเพลงต่าง ๆ ของวงคุริยประณีต
มักจะอิงต้นฉบับเดิม อาจเปลี่ยนบ้างเพื่อความไพเราะของจังหวะคำและทำนอง อันเป็น
เอกลักษณ์การขับร้องของวงนี้ และคำว่า “รัด” ซึ่งหมายถึง “รถ” ก็คือ ท้าวทุษยันต์รีบเร่ง
รถทรงเพื่อตามให้ทันกวาง แต่ครูสุจิตต์ออกเสียงคำนี้ว่า “เร่งรัด” ซึ่งหมายถึง การเร่งรีบ
อย่างกวัดจัน เป็นการแปลงคำร้องที่ผิดความหมายเฉพาะที่ แต่ความหมายโดยรวมก็คือ
รีบตามไปนั่นเอง และการออกเสียงคำร้องช่วงนี้มีการเอื้อนที่ต้องใช้คำเสียงสูง หากร้องว่า
“รัด” จะเป็นการลำบากในการบังคับลูกเอื้อนและเสียง ดังนั้น การแปลงคำร้องก็เพื่อให้
สะดวกต่อผู้ขับร้อง

4.2 เพลงขอมเงิน เถา บทร้องที่ปรากฏในหนังสือ *สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย*
ภาคประวัติและบทร้องเพลงเถา ของราชบัณฑิตยสถาน (2549ข, หน้า 31)

บัดนั้น	ออกญาเคโซใจหาญ
(<u>บัดเอย</u> บัดนั้น	ออกญาเคโซใจหาญ)
น้อมเศียรประณตบทมาลย์	ทูลพระผู้ผ่านไฟ
(น้อมเศียรประณตบทมาลย์	ทูลพระผู้ผ่าน <u>แผ่น</u> ไฟ)
ข้าจะขอรับอาสา	จับพ่อเมืองมาให้จงได้
แต่ถ้า <u>แม่มั่น</u> กล้าชิงชัย	ข้าจะไม่ไว้ชีวัน
(แต่ถ้า <u>แม่มั่น</u> กล้าชิงชัย	ข้าจะไม่ไว้ชีวัน)

แม้ว่าพระร่วงยังคงอยู่	ข้าไม่ขอคืนสู่เขตจันทร์
จะตามปองจองผลาญสังหารมัน	ให้ทรงธรรม์สิ้นเสี้ยนพาลา
ทูลเสร็จถวายอภิวาทน์	แทบบาทพันธุมนาถา
ออกจากพระโรงรจนา	มาเกณฑ์ทหารชาญจกรรจ์

บทร้องเพลงนี้เป็นกลอนสุภาพ จำนวน 4 บท จากกลอนบทละครเรื่อง ขอมคำดิน พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ตอนพญาเคโซ รับอาสาทำวพันธุมสุริยวงศ์ เจ้าเมืองขอม ไปจับองค์พระร่วงเพื่อไม่ให้เป็นเสี้ยนหนาม แผ่นดินขอมต่อไป

ครูสุตจิตต์ ดุริยประณีต เป็นผู้บันทึกเสียงขับร้องเพลงนี้ โดยเพิ่มคำ 2 คำ คือ คำว่า “แผ่น” เดิมหน้าคำว่า “ไผท” ซึ่งหมายถึง แผ่นดิน และคำว่า “บัดเอย” หน้า “บัดนั้น” การเพิ่มคำเช่นนี้ก็เพื่อให้ลงลูกเอื้อน ทำนองเพลง และหน้าทับกลอง ซึ่งตรงกับต้นฉบับ พระราชนิพนธ์เดิม ครูสุตจิตต์แปลงคำว่า “แม่” เป็น “แม่น” ความหมายเหมือนกัน แต่การออกเสียง “แม่” ในวรรณคดีเสียงเอื้อนจะถูกกัก แต่เมื่อแปลงคำเป็น “แม่น” แล้ว จะออกเสียงได้ยาวกว่า

4.3 เขมรปากท่อ เถา บทร้องที่ปรากฏในหนังสือ สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย ภาควิชาประวัติและบทร้องเพลงเถา ของราชบัณฑิตยสถาน (2549ข, หน้า 51-52)

บัดนั้น	นักคุ่มบังคมก้มเกศา
(บัดเอยบัดนั้น	นักคุ่มบังคมก้มเกศา)
ความเกรงพระราชอาชญา	เจรจาเสียงสั่นพรั่นใจ
(ความเกรงพระราชอาชญา	เจรจาเสียงสั่นด้วยพรั่นใจ)
โปรดใช้ให้ข้าเป็นข้าหลวง	ไปทวงส่วยละไว้กรุงใหญ่
(แล้วจึงกราบทูลสิ้นทุกสิ่ง)	(ล้วนความจริงขอพระองค์อย่าสงสัย)
ข้ากลับเสียที่พ่อเมืองไทย	ชะลอมดักน้ำไว้ด้วยง่ายคาย
(พระร่วงนั้นปัญญาแหลมสุดใจ	ชะลอมดักน้ำไว้มากหลาย)
ข้านำชะลอมของประหลาด	มายังฝ่าพระบาทเพื่อถวาย
คนไทยจะดีเพราะมีนาย	เป็นยอดชายชาญฉลาดสามารถจริง
(ชาวไทยจะดีเพราะมีนาย	เป็นยอดชายฉลาดสามารถจริงครั้น)

บทร้องเพลงนี้ เป็นกลอนสุภาพจำนวน 3 บท หนังสือ *สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย ภาคประวัติและบทร้องเพลงเถา* ของราชบัณฑิตยสถาน (2549ข, หน้า 52) บันทึกไว้ว่า “พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแก้ไขจากบทละครเรื่อง พระร่วง หรือกลอนบทละครเรื่อง ขอมคำดิน พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6” ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับบทร้องเพลงนี้ในหนังสือฟังและเข้าใจเพลงไทย โดยมนตรี ตราโมท และวิเชียร กุลตัญญ์ (2523, หน้า 250-251) มีเนื้อร้องที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแก้ไขไม่ตรงกัน จึงขอยกคำอธิบายและบทร้องจากหนังสือดังกล่าว คือ เนื้อร้องจากละครเรื่อง พระร่วง นั้น ขึ้นต้นด้วยคำว่า “บัดนั้น” นักคุมบัมคมก้มเศศ เพราะในการแสดงละครบทนี้ก็ร้องด้วยทำนองเพลงเขมรปากท่อ 2 ชั้น จนชินหูกันอยู่แล้ว แต่บทร้องนี้มีอยู่ถึง 8 คำ เมื่อนำมาร้องเพลงเขมรปากท่อ เถา ก็จะจบทำนองเพลงลงเพียง 6 คำ ไม่สิ้นกระแสความ เมื่อปี พ.ศ. 2473 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชนิพนธ์ทำนองเพลงเขมรลออองค์ขึ้น และทรงเลือกบทร้องจากบทละครเรื่อง พระร่วง (พระร่วงหรือขอมคำดิน) ตอนขึ้นต้นว่า “เมื่อนั้น” ท้าวพันธุทรทรงฟังแล้วนั่งนิ่ง ซึ่งต่อจากบทที่ร้องเพลงเขมรปากท่อ มาบรรจุให้ร้องในทำนองเพลงเขมรลออองค์ จึงได้ทรงแก้ไขบทร้องเพลงเขมรปากท่อ โดยตัดให้จบกระแสความเพียง 6 คำ เพื่อให้ต่อกันได้สนิทสนม ดังจะเปรียบเทียบให้เห็นดังต่อไปนี้

4.3.1 บทละครเรื่อง พระร่วงหรือขอมคำดิน ร้องเพลงเขมรปากท่อ 2 ชั้น พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6

บัดนั้น	นักคุมบัมคมก้มเศศ
ความเกรงพระราชอาญา	เจรจาเสียงสั่นด้วยพรันใจ
ด้วยโปรดให้เป็นข้าหลวง	ไปทวงส่วยละไว้เวียงใหญ่
ข้ากลับเสียที่พ่อเมืองไทย	โทษข้านี้ไซ้รู้ใหญ่หลวงนัก
แล้วจึงกราบทูลสิ้นทุกสิ่ง	ตามความจริงแต่องค์พระทรงศักดิ์
พ่อเมืองปัญญาแหลมนัก	ชะลอมดักน้ำไว้ได้งายคาย
ข้านำชะลอมของประหลาด	มายังฝ่าพระบาทเพื่อถวาย
คนไทยจะดีเพราะมีนาย	เป็นยอดชายฉลาดสามารถจริง

4.3.2 บทร้องเพลงเขมรปากท่อ เถา พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงพระราชนิพนธ์แก้ไข

บัดนั้น	นักคุ้มบังคมก้มเกล้า
ความเกรงพระราชอาชญา	เจรจาเสียงสั่นด้วยพรั่นใจ
แล้วจึงกราบทูลสิ้นทุกสิ่ง	ล้วนความจริงขอพระองค์อย่าสงสัย
พระรวงนั้นปัญญาแหลมสุดใจ	ชะลอมตักน้ำไว้ได้ง่ายดาย
ข้านำชะลอมของประหลาด	มายังฝ่าพระบาทเพื่อถวาย
ชาวไทยจะดีเพราะมีนาย	เป็นยอดชายฉลาดสามารถจริง

4.4 เพลงเขมรโพธิสัตว์ เถา บทร้องที่ปรากฏในหนังสือ สารานุกรมศัพท์
ดนตรีไทย ภาคประวัติและบทร้องเพลงเถา ของราชบัณฑิตยสถาน (2549ข, หน้า 58)

ไอ้พ่อพลายสายสวาทของพิมเอ๋ย	พ่อไม่เคยห่างเหินหา
มานอนหอยอยู่ด้วยน้องสองเวลา	พ่อเคยพาพิมพูดพิไรวอน
นั่นนี่ชี้ชักสัพยอก	เข้าหยอกมิใคร่ให้ไปไกลหมอน
(นั่นนี่ชี้ชักสัพยอก	เข้าหยอกดังจะกลิ้งไม่ไกลหมอน)
แขนซ้ายเคยให้เมียหนุนนอน	ยามร้อนพ่อก็พัดกระพือลม
(แขนซ้ายพ่อเคยให้เมียหนุนนอน	เมื่อยามร้อนพ่อก็พัดกระพือลม)
พูดพลอดกอดจูบมิไคร่นอน	ซ้อคนางเมียเซยแล้วเสยผม
จนรุ่งรางสาบสายไม่วายชม	แสนภิรมย์รักน้อไม่นอนไกล
ไม่พลิกกายบ่าหน้าออกไปจาก	จะออกปากว่าเหนื่อยนิคหามีไม่
แนบนางข้างเดียวด้วยเจือใจ	พ่อไปใครจะกอดให้พิมนอน
(แนบนางข้างเดียวด้วยเจือใจ	พ่อไปใครจะกอดให้พิมนอน)
จะกินข้าวนั่งเฝ้าอยู่คอยท่า	ให้พิมมานั่งกินด้วยกันก่อน
(จะกินข้าวนั่งเฝ้าอยู่คอยท่า	ให้พิมมานั่งกินด้วยกันก่อน)
ครั้นเมียไม่กินพร้อมพ่อย่อมวอน	ปิ่นป้อนปลอบปลื้มประโลมใจ
เห็นเขาเป็นผัวเมียกันมานานัก	จะรักเหมือนพ่อรักพิมหามีไม่
(เห็นเขาเป็นผัวเมียกันมาอีกนัก	ใครจะรักเหมือนพ่อรักพิมหามีไม่)

พ่อต้องมาเค็ดรักหักไป

ทำไมจะได้ของรักไปเซยชมฯ

(พ่อมาต้องเค็ดรักหักไป

ทำไมจะได้ของรักไปเซยชมฯ)

บทรื่องนี้ประกอบด้วยกลอนสุภาพ จำนวน 6 บท จากบทละครเสภาเรื่อง ขุนช้างขุนแผน ตอนที่ 8 พลายแก้วถูกเกณฑ์ทัพ บทรื่องกล่าวถึงตอนที่พลายแก้วสั่งหอนางพิมพิลาโลย รำพึงรำพันถึงความรักของพลายแก้วที่มีต่อนาง ทั้งยามกิน ยามนอน ทุกอิริยาบถ พลายแก้วเฝ้าทะนุถนอมดูแล ต่อแต่นี้จะมีใครเล่ามาเฝ้าปรนนิบัติเมียนเช่นนี้

เพลงนี้ถือว่าเป็นเพลงที่สร้างชื่อเสียงให้กับครูสุจิตต์ คุริยประณีต เป็นอันมาก เพราะเอกลักษณ์การกล่อมเสียง การครั่น โดยเฉพาะบทรื่องที่ให้อารมณ์รัก หรือโศกเศร้า รัญจวนใจ ครูสุจิตต์มักจะถ่ายทอดออกมาได้อย่างดี จะเห็นว่า บทรื่องนี้ครูได้รับคำหลายคำ เช่น เพิ่มคำว่า “พ่อ” หรือ “เมื่อ” ก็เพื่เน้นความหมายของเนื้อความ และเพื่อให้มีคำเต็มทำนองเพลง ซึ่งเป็นการปรับรูปแบบการขับร้องจนกลายเป็นการร้องเนื้อเต็ม ในทำนองเพลงไทยเดิม เช่น วงดนตรีสุนทราภรณ์ ส่วนการแปลงคำ เช่น “เคร่า” เป็น “เกล้า” ซึ่งในความหมายของบทเดิม หมายถึง การรอกอย แต่ครูสุจิตต์นำมาเปลี่ยนเป็น “เกล้า” หมายถึง นั่งเกล้าข้าว เพราะสมัยโบราณสังคมไทยทานข้าวด้วยมือหรือที่เรียกว่า เปิบข้าวด้วยมือ แม้ความหมายจะแปลงไปบ้าง แต่ยังคงแสดงอารมณ์ความรู้สึกของนางพิมพิลาโลยที่พุดถึงพลายแก้วได้อย่างไม่เสียความ

4.5 เพลงเขลลพบูรี เถา บทรื่องที่ปรากฏในหนังสือ สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย ภาควิชาประวัติศาสตร์และบทรื่องเพลงเถา ของราชบัณฑิตยสถาน (2549ข, หน้า 87)

ลำควนเอ๋ยจะควนไปก่อนแล้ว	ทั้งเกิดแก้วพิกุลย์สุนศรี
(ลำควนเอ๋ยพี่ยะควนไปก่อนแล้ว	ทั้งเกิดแก้วพิกุลย์สุนศรี)
จะโรยร้างห่างสิ้นกลิ่นมาลี	จำปีเอ๋ยสักกี่ปีจะมาพบ
ที่มีกลิ่นก็จะคลายหายหอม	จะพลอยตรอมเหือดสิ้นกลิ่นกลีบ
(ที่มีกลิ่นก็จะคลายหายหอม	จะพลอยตรอมสูญสิ้นกลิ่นกลีบ)
ที่มีดอกก็จะวายระคายครบ	จะเหี่ยวแห้งเซาเซบสลบไป
(จะวิโยคโศกศัลย์อยู่ครันครบ	จะเจีบบเหงาเซาเซบสลบไป)
ต้นน้อยน้อยถูกข้อยระย้าดี	ตั้งแต่นี้จะไปชมต้นไม้ใหญ่
จะทิ้งเรือนออกไปร้างอยู่กลางไพร	บู้งร้านรินไรจะตอมกาย

รากไม้จะต่างหมอนนอนอนาก
 ลงบันไดใจเจียนจะขาดตาย
 ขุนแผนพลอบนื่องอย่าร้องไห้
 ไปเป็นเพื่อนพี่บ้างในกลางดง
 (ไปเป็นเพื่อนพี่บ้างในกลางดง
 ไปเดือนหนึ่งแล้วจะพากลับ
 (ไปเดือนหนึ่งแล้วจะพากลับ
 จะรัญจวนครวญคร่ำไปทำไม
 (จะร้องไห้ครวญคร่ำไปทำไม

ควาอาศัยต่างได้นำใจหาย
 น้ำตาหลังพรั่งพรายกระจายลง
 ไปหน่อยหนึ่งแล้วจะมาส่ง
 ชมหงส์หม่เล่นให้เย็นใจ
 ไปชมหงส์หม่เล่นให้เย็นใจ)
 ถ้วนเดือนแล้วจะรับเจ้าไปใหม่
 พอถ้วนเดือนแล้วจะรับเจ้ามาใหม่)
 เขาอยู่เขาจะไร้เมื่อไรมี
 เขาอยู่เขาจะไร้เมื่อไรมี)

บทร้องเพลงนี้ เป็นกลอนสุภาพ จำนวน 6 บท จากบทละครเสภาเรื่อง ขุนช้าง
 ขุนแผน ตอนที่ 18 ขุนแผนพานางวันทองหนี ในบทร้องกล่าวถึงขุนแผนพานางวันทองหนี
 ซึ่งก่อนที่นางจะจากเรือนขุนช้างไปก็โศกเศร้าเสียใจ อาลัยอาวรณ์ถึงขุนช้าง และความ-
 สะดวกสบาย สักลาดอกไม้ต่อไปคงจะเหี่ยวเฉาซาบ ไม่รู้ว่าอีกกี่ปีจะได้พบกัน

ครูสุจิตต์ร้องเพลงนี้โดยทำทางขับร้องที่แตกต่างจากนักร้องคนอื่นหลายท่อน
 ซึ่งมีการเพิ่มคำและแปลงคำ ส่วนใหญ่เพื่อเน้นอารมณ์สะเทือนใจให้ผู้ฟังได้เข้าถึง
 ความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร และการเลือกใช้คำมาแปลงนั้นก็เพราะไม่แพ้บทเดิม เช่น
 “... ที่มีดอกก็จะวายระกายครบ จะเหี่ยวแห้งซาบสลับไป แปลงเป็น จะวิโยคโศกสัลย์
 อยู่ครันครบ จะเจียบเหงาซาบสลับไป ...”

ทางเพลงของบ้านครุยประณีต เป็นการสืบเชื้อสายที่มีชื่อว่า “สายเสนาะ” อันมี
 พระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทิน) เป็นผู้ให้กำเนิดทางเพลง โดยระยะแรกเริ่ม
 ก่อตั้งวงดนตรีครุยประณีต ครูสุขได้เชิญพระยาเสนาะฯ มาสอนวิชาความรู้แก่นุตร-ธิดา
 ของท่าน อันมีครู โชติ ครูชั้น ครูชั้น ครูเชื่อม ครูแช่มช้อย และเมื่อนุตร-ธิดาเจริญวัย
 ถึงขั้นเป็นครูบาอาจารย์ก็นำความรู้ที่ได้มาไปสอนต่อ อันเป็นสืบทอดกันเป็นทอด ๆ
 ครูสุจิตต์ ครุยประณีต (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 10 กันยายน 2549) ได้ให้ความเห็น
 เกี่ยวกับการสืบทอดทางเพลงสายเสนาะนี้ว่า “ที่บ้านเราได้เชิญครูเก่ง ๆ มาสอนหลายท่าน
 เช่น เจ้าคุณเสนาะดุริยางค์ ทางบรรเลงของที่นี่ก็เป็นของท่าน แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า
 ทำไมทายาทโดยตรงของท่านเจ้าคุณกลับไม่บรรเลงขับร้องเหมือนบ้านเรา ทั้ง ๆ ที่

ครุคนเดียวกัน เช่น เพลงสุรินทราหู 3 ชั้น ท่อน 3 ที่มีเนื้อว่า “ถ้าพ่อเป็นสตรี คำคำวันนี้
 พี่จะไปแนบ ให้น้ำใจ” ซึ่งทางบ้านเราที่ต่อมาจากเจ้าคุณเสนาะร้องว่า “ถ้าพ่อเป็นนะ
 สืออืออือ อืออืออือ สตรี คำคำฮิม วันอืมนี้ พี่จะอืออืออือไปแนเแนบอืมอืออืม
 เออเฮอะเออเอ้อเฮอะเออเฮ้อเออะเอ้อให้น้ำฮิมอืมอืมอืออืออือใจ” แต่ทางทายาทของท่าน
 กลับร้องว่า “ถ้าพ่อเป็นอืออืออือ อืออืออืออือ สะเออเฮอะเฮอตรี คำคำฮิม วันอือเออฮือนี้
 เออฮิ จะอืออืออือไปแนเแนบอืออืออือ เออเฮอะเออเอ้อเฮอะเออให้น้ำฮิมเออเฮอะ
 เออใจ” น่าแปลกมาก แต่ครูก็พอเข้าใจว่าคงมีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย จะให้ร้อง
 แบบเก่าอยู่คงไม่ไหว แต่ที่บ้านเราไม่เคยเปลี่ยนแปลงแนวเพลงเลย อาจปรับบ้างเพื่อให้
 ไพเราะขึ้นตามความคิดสติปัญญาของแต่ละคน ลักษณะทางขับร้องของเจ้าคุณเสนาะฯ
 จะเป็นลักษณะตรง ๆ ตามทางเครื่องแบบโบราณ แต่เราก็นำมาปรับใส่ลูกเอื้อนให้เข้ากับ
 ยุคสมัยให้ไพเราะอ่อนหวาน เช่น เพลงพม่า 5 ท่อน เถา 3 ชั้น ของเดิมพระยาเสนาะฯ
 ร้องขึ้นต้นว่า “เดินทาง มาในหว่าง กระถางไม้” เราก็มารับเป็น “เดินนะเฮ้อเออเอ้อเออ
 เฮอะเออทาง มาในหว่าง กระถางจ้อเออเออเอ้อเออเฮ้อเออไม้” เป็นต้น”

วงดุริยางค์ได้ชื่อว่าเป็นต้นตำรับเพลงมอญ สาเหตุเพราะตระกูลนี้มีญาติ
 และครูที่มีเชื้อสายชนชาติมอญเข้ามาอยู่ในบ้าน เช่น เขย สะไก่ ซึ่งสุดจิตต์ ดุริยางค์
 (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 10 กันยายน 2549) ได้เล่าถึงความสัมพันธ์ของคนในตระกูล
 กับคนมอญว่า “ครูสันนิษฐานว่า ปู่ของคุณพ่อสุขอาจมีเชื้อสายมอญ เพราะมีการสืบทอด
 เพลงมอญต่อ ๆ กันมา พอมาถึงรุ่นปัจจุบันเชื้อสายมอญก็งานห่างจนแทบไม่หลงเหลืออยู่
 ครูโชติได้ภรรยาเป็นมอญปากลัด ซึ่งเป็นหลานพญาแจ้ง เจ้าเมืองปากลัด ครูทศนีย์
 ได้สามี คือ ครูประสงค์ พินพาทย ก็เป็นมอญเมืองปทุมธานี ครูขึ้นได้ภรรยาเป็น
 มอญปากเกร็ด ชื่อ มณเฑียร รำมอญที่ 1 เลย ในสมัยนั้นเรียกว่า รำมอญ 12 ท่า เป็นของ
 มอญดั้งเดิม ครูยังรำได้เลย เพลงมอญต้องตีให้ครบทั้ง 12 ท่า เช่น ท่าที่ 1 น้อยนอยนอย
 น้อยนอยนอยนอย เท่งเท่งทิง พอทิง จิงทิงมือให้ลงจังหวะ ตะโพนมอญก็ต้องตีได้
 12 ท่า ลูกอินซึ่งเป็นคนเชื้อสายมอญปากเกร็ดมีศักดิ์เป็นลูกพี่ลูกน้องกับคุณพ่อก็มาต่อเพลง
 ให้ที่บ้าน สายเลือดชาวมอญของที่บ้านก็ห่าง ๆ แล้ว พระยาเสนาะดุริยางค์ที่มาสอนดนตรี
 ให้ที่บ้าน ก็มีภริยา คือ คุณหญิงเรือน เป็นมอญบางไผ่ไก่ หม่อมหลวงสุรภย์ สวัสดิกุล
 ลูกท่านผู้หญิงสมโรจน์ ที่มาเป็นครูสอนให้กับลูกหลานบ้านนี้ก็มีเชื้อสายมอญเช่นกัน

“ออ” ไม่ใช่ “โอ” และ “ออย” ไม่ใช่ “หนอย” บางพวกยังออกเสียง “หน่ายเอย” ด้วย ซึ่งภาษาไทยคำว่า หน่าย ก็แปลว่า แขน่ะสิ อย่างตอนขึ้นต้นบ้านเราจะร้อง “แล้วจัดแจง แต่งกายจ้อเอ้อเอ๋ยพลาขุมฮิมฮิมพล (ซ้า)” ซึ่งจะรับกับท่าทางการรำของพลาขุมที่ยกไหล่ อย่างองอาจ แต่ที่อื่นจะร้องว่า “แล้วจัดแจงแต่งกายเฮอะเอ้อเอ็งเงยพลาขุมพล” ซึ่งไม่ค่อยเหมาะกับท่ารำ”

ความประณีตของการสรรค์คำและทำนองมาบรรเลง ขับร้องอันเป็นอัตลักษณ์ศิลป์ที่บ้านครุยประณีตได้สืบทอดต่อกันมาจากรุ่นอดีตถึงรุ่นปัจจุบัน ได้สร้างชื่อเสียงให้แก่ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับวงครุยประณีต ซึ่งหลักของกลวิธีการบรรเลงและขับร้องต้องเข้าใจว่า กำลังเล่นในบทบาทอารมณ์ใด ก็ให้ใส่ความรู้สึกไปกับการแสดงนั้น เช่น กรณีครุเหี่ยว ครุยพันธุ์ ขับร้องเป็นตัวละครพระรามในเรื่อง ราชาริราช ตอนสมิงพระรามหนี เป็นบทตอนที่สมิงพระรามต้องจากนางอันเป็นที่รัก จึงมีเพลงมอญร้องให้ เล่ากันสืบต่อมาว่า ทุกครั้งที่ครุเหี่ยวร้อง คนดูไม่เป็นอันได้ดูตัวละครแสดงบทบาทบนเวที แต่กลับชะเง้อมอง ครุเหี่ยวร้องเพลงนี้ พร้อมกับร้องให้ตามไปด้วย หรือกรณีครุโชติร้องละครในบทบาทของพระเจ้ากรุงอังวะ ก็ฟังดูฝั่งผายสง่างาม ซึ่งสุจิตต์ ครุยประณีต (การสัมภาษณ์- ส่วนบุคคล, 10 กันยายน 2549) ให้ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า “การร้องสมัยก่อนนักร้อง จะพยายามร้องให้เข้ากับอารมณ์ตัวละคร แต่ปัจจุบันจะพยายามร้องให้ตัวเองดูดี ดูเพราะ ที่สุด ใส่โน้่นใส่นี้จะจนฟังไม่ได้เลย อย่างเพลงมอญร้องให้ ครุเหี่ยวเป็นผู้นำมาขับร้อง เป็นคนแรกในเมืองไทยในเรื่อง ราชาริราช ตอนสมิงพระรามหนี แต่เป็นเนื้อภาษาไทย แต่เนื้อมอญแท้ ๆ ก็มี เพลงมอญที่วงครุยประณีตต้องบรรเลงขับร้องทุกครั้งที่มีการแสดง ปี่พาทย์มอญ คือ เพลงแนและเพลงฟุ้งหอก”

แม้กาลเวลาจะผ่านล่วงเลยมานานับ 100 กว่าปี วงดนตรีไทยชาวบ้านที่ชื่อ วงครุยประณีต ก็ยังคงตั้งตระหง่านอยู่ในตรอกวัดสังเวชวิศยาราม ในบ้าน 2 ชั้น ขนาดกลาง ที่หน้าบ้านขึ้นป้ายว่า มูลนิธิครุยประณีต ปฏิบัติหน้าที่สืบศาสตร์ผสมศิลป์ ให้ลูกหลานไทยได้ยลนิมิตยศาสตร์สังคีตนี้ตราบนานเท่าที่คนไทยยังเห็นคุณค่า และภาคภูมิใจในความเป็นอารยชนคนดนตรีที่ไม่มีวันเปลี่ยนรากเหง้าแห่งชาติกำเนิดไป เป็นอื่นได้